תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי מעשרות

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי מעשרות

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-מעשרות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 6
הלכה ג 8
הלכה ד 9
הלכה ה 14
פרק ב 15
הלכה א 15
הלכה ב 19
הלכה ג 20
הלכה ד 22
פרק ג 22
הלכה א 22
הלכה ב 30
הלכה ג 33
הלכה ד 33
פרק ד 35
הלכה א 35
הלכה ב 37
הלכה ג 37
הלכה ד 38
פרק ה 40
הלכה א 40
הלכה ב 45
הלכה ג 48

פרק א

הלכה א

כלל אמרו במעשרות. כתיב עשר תעשר וכו' אית דבעי מישמעינה מן הדא עשר תעשר כלל וכו'. ונראה דהב"מ בין הני דרשות דהני תנאי אי אמרינן דפירות בל האילן חייבין במעשרות מן התורה או דאינן חייבים אלא מדרבנן מלבד תירוש ויצהר דכתיבי בהדיא וכל מעשר דגן ותירוש ויצהר דלברייתא קמייתא דדריש מדכתיב תבואת זרעך וכתיב היוצא השדה הא כיצד וכו'. א"כ דומה לתבואת זרעך הוא דמרבינן ופרט לזרעוני גינה וכו' וכמבואר בפנים וכן לא מרבינן לשאר פירות האילן דכל לא דריש האי תנא ולדידיה צ"ל דהאי קרא וכל מעשר הארץ וגו' מפרי העץ וגו' לא משתעי אלא בתירוש ויצהר ומפרי העץ דריש דדוקא תירוש ויצהר ולא שאר פירות האילן ואין חיובן אלא מדרבנן. אבל לאידך תנא דאית בעי מימר וכו' דדריש וכל לרבות וכו' ופרי העץ דריש לרבות כל פרי העץ ומפרי העץ לא ממעט אלא חרובי שיטה וצלמונה וכו' וא"כ שאר כל פירות האילן חיובן מדאורייתא ניהו. ובזה יתבאר לנו כל הני שיטות דהש"ס דסתרי אהדדי. דבאיזה מקומות משמע דמעשר האילן מדרבנן כדאמרינן בפ' כיצד מברכין דף ל"ו וזכרתי מזה לעיל בריש פ"ה דשביעית ד"ה אילן שחנטו וכו' וכך נראה משארי מקומות בהש"ס ויש כמה וכמה מקומות בהש"ס דמבואר משם דמעשר האילן מדאורייתא וכמה שהביאו התוס' בר"ה דף י"ב ובבכורות דף נ"ד והן הן דברי הר"ש בכאן. וכתבו דבכל מקום דנראה דמדאורייתא קאמר אינם אלא כאסמכתא בעלמא וכך הוא דעת הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"א מהלכות מעשרות בהלכה ט' ודעת הרמב"ם ז"ל שם וכן בפ"ב מהלכות תרומות בראשו דכל פירות האילן מדאורייתא ניהו מלבד בחרובין כמ"ש בפ"א ממעשרות שם ויתבאר מזה לקמן והשתא נימא כי היכי דלא תקשי לן הני סוגיות דהש"ס דסתרן אהדדי לדעת הרמב"ם דלא ס"ל כדעת האומרים דהיי קראי אסמכתא בעלמא ניהו. והא מ"מ חזינן במקום א' קאמר דמעשר האילן מדרבנן ובמקום א' אמרינן דמדאורייתא הויא אלא דכלל הדבר הוא דתליא בהאי פלוגתא דתנאי בהני ברייתות דמייתי הכא כמה שבארנו הנ"מ ביניהו. והשייך עוד לזה יתבאר בדבור דלקמן בסייעתא דשמיא:

יכול שאני מרבה חרובי שקמה וצלמונה וכו'. דע דהרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מהלכות מעשר בהלכה ט' החרובין אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהם לפי שאינן מאכל רוב אדם. וסתם דבריו כאן משום דכך משמע מגי' דש"ס דילן בר"ה דף ט"ו ע"ב על האי ברייתא דתוספתא דמייתי התם אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה אחר ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה אמר ר' נחמיה בד"א באילן שעושה כעין

שתי בריכות אבל אילן העושה בריכה אחת כגון דקלים וזיתים וחרובין אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה אמר ר' יוחנן נהגו העם בחרובין כר' נחמיה ואיתיביה ר"ל לר' יוחנן מדתנן ריש פ"ה דשביעית בנות שוח שביעית שלהן שנייה מפני שעושות לשלש שנים אשתיק אמר ר' אבא הכהן אמאי אשתיק לימא ליה אמינא לך אנא ר' נחמיה וכו' ולימא ליה כי אמינא לך מעשר חרובין דרבנן ואת אמרת לי שביעית דאורייתא אלא א"ר אבא הכהן תמיהני אם קבלה ר' יוחנן לתשובה זו וא"כ משמע דסתם חרובין המעשרות שלהן מדרבנן ואין חילוק בין חרובין לחרובין ומיהו מדייק הרמב"ם דחרובין דווקא הוא דאמרו ולא כדעת הראב"ד שם דאף לא שאר אילנות חוץ מתירוש ויצהר וכו' וכך הוא דעת התוס' שם ד"ה נהגו וכו' דאף דקלים וכל האילנות וכו' ומה דדייקו שם יתבארן לקמן מזה. אבל בפ"א מהלכ' מעשר שני שהביא הרמב"ם הדין דברייתא וכדפי' שם דהאי שחנטו פירותיו היינו שהגיעו לעונת המעשרות שלהן כל אחד ואחד לפי העונה דתנינן לקמן בפרקין. וביאר שם בדין דחרובין בהל' ג' שכתב והחרובין אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין להבא הואיל ומתעשרות מד"ס יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בחרובי צלמונה וכיוצא בהן שאין ראוין למאכל רוב אדם. והן הן שמתעשרות מד"ס אבל שאר החרובין יראה לי שהן כשאר פירות האילן. ביאור דבריו שכתב יראה לי אע"ג דהכא קאמר בהדיא כן יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמונה וכו' אלמא דלא ממעטינן אלא אלו מינים הגרועין בלבד טעמו משום דלכאורה המשמעות היא מהגמרא דילן דסתם חרובין קאמר כדלעיל אלא שהוא ז"ל ראה להכריע כהאי דהכא משום דלא איתמר בהדיא בגמרא דילן דאין חילוק בין חרובין לחרובין. ומה שהשיג הראב"ד ז"ל בפ"א ממעשר שני וכתב אין סברתו נכונה שלא חלקו בגמרא דר"ה אלא בין מעשר לשביעית אבל בין פירות לפירות לא חלקו ואם כדבריו מה ענין בנות שוח אצל חרובי שיטה וצלמונה שהן פסולת מינן. ור"ל דשם לא היה מתמה ר' אבא אלא על דמקשה ר"ל משביעית למעשר ואם כדברי הרמב"ם היה לו לתמוה מאי מקשה מבנות שוח לחרובין הגרועין. ודעת הרמב"ם ז"ל דסמיך גם בזה על האי תלמודא דהכי איתא לכל הא לעיל בריש פ"ה דשביעית דמייתי להאי תוספתא אילן שחנט קודם ט"ו בשבט וכו' א"ר יוחנן ונהגו בחרובין כר' נחמיה מותיב ר"ש בן לקיש קומי ר' יוחנן והא תנינן בנות שוח וכו' א"ר בון בר כהנא ותמיה אנא וכו' ויתיביניה אנא אמר חרובין ואת אמר בנות שוח וכו' ונשארה התמיה על קושית ר"ל כמו בגמרא דילן בר"ה וכדפרישית שם. והשתא מדחזינן דבירושלמי הגי' דתמה גם על הא דמדמה חרובין לבנות שוח ומפני שבנות שוח הן ממין תאנה החשוב ואלו חרובין

דר' נחמיה ממין הגרוע הוא כדמסיק הכא דאלו בדוקא ממעטינן ואין חיובן במעשרות אלא מדבריהם ראה הרמב"ם לומר דהא דלא פריך הכי בגמרא דילן משום דחדא הוא דנקט והוא הדין דהוי מצי למיפרך כדפריך בירושלמי אלא דעדיפא מיניה פריך דמאי מדמית מידי דרבנן למידי דאורייתא וזהו שכתב נראה לי דדעתו היה נוטה לפרש סוגית הש"ס דילן בהא כעין הסוגיא דהכא ודשביעית ולא פליגי הסוגיות אהדדי. ובעיקר הדין שהכריע הוא ז"ל דכל פירות האילן חיובן מן התורה לבד אלו המינים הגרועים דחרובין. כבר מבואר מדברינו בדבור דלעיל דהאי אתייא אליבא דהאי תנא דאית בעי מימר וכו' דלדידיה הוא דאמרינן דכל שאר פירות האילן מן התורה הן וראה הוא ז"ל להכריע כהאי תנא דסתם ספרא הוא וכן בספרי וכך מצינו בכמה מקומות בש"ס לסתם מתניתין שהוא כן כדהביאו התוס' בבכורות שם ומה דמצינו באיזה מקומות בהש"ס בהיפך הן אליבא דהאי תנא בברייתא קמייתא דהכא כאשר נתבאר:

ירקות מניין איסי בן יהודא אומר המעשרות לירקות מדבריהן. כך הביאו התוס' פ"ק דר"ה דף י"ב ד"ה תנא דרבנן. ובפנים הבאתי הגי' דספרא וספרי דת"ק פליג וס"ל לרבות ירקות מקרא והרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכ' תרומות בהלכה ו' פסק כאיסי שאין הירקות חייבות במעשר אלא מדבריהן לפי שנאמר תבואת זרעך. ופשוט הוא דטעמיה הואיל ובפשיטות אמרו בגמרא שם לירקות מאי נינהו מעשר ירק היינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא א"כ סתמא דהש"ס הכריע להלכה כאיסי:

הבקיר קמה וחזר וזכה בה ועבר והפריש וכו'. כך הם דברי הרמב"ם בפ"ב מתרומות בהלכה י"ב כפי גי' הספרים אשר לפנינו ולהראב"ד היה לו גי' אחרת בדברי הרמב"ם ע"ש:

הזורע שדה הפקר חייב במעשרות. כ"פ הרמב"ם שם בהלכה י"א וכר' זעירא ור' ייסא ולא כר' יונה. ומ"ש שם בדין ההפקר שפטור ואפי' הפקירו הגוי לו עיין לעיל בפ"ד דפאה בהל' ו' ד"ה ר' יוסי בשם ר' יוחנן מה שנתבאר מענין זה:

זו להוציא מדברי ר"ג דתנינן תמן וכו'. עיין לקמן סוף פ"ד בהלכה ו' מה שיתבאר בזה בס"ד:

הלכה ב

והזיתים משיכניסו שליש. עיין לעיל פ"ד דשביעית בהלכה ז' בד"ה מהו שליש לוג מה שנתבאר מזה בס"ד:

אם בישלה בתוך כדי מעת לעת וכו'. כך כ' הרמב"ם ז"ל בפירושו וכן בחיבורו בפ"ב מהלכות מעשרות בהלכה ה' התאנים משיעשו רכים עד שיהו ראוים לאכילה אחר כ"ד

שעות משעת אסיפתן. וכדפרי' במתני' ובפ' יוצא דופן דף מ"ז אמרינן בוחל אלו ימי הנעורים כדתנן התאנים משיבחילו ואמר רבה בר בר חנה משילבין ראשיהן. ונראה דס"ל להרמב"ם דלא פליגא הא דהכא אהא דהתם אלא דפרושי מפרשא טפי דהא אהאי סימנא משילבין ראשיהן איכא למיפרך וכי כל התאינים ראשיהן מלבינות כעין דפריך הכא אהא דקאמר משיאדימו פניהם. והלכך מפרש השיעור דנוכל לידע בכל התאנים וכיון דהשיעור הזה כולל בכל התאנים הוא לפיכך נקטה הוא ז"ל. ועוד יש לומר למאי דגריס התם בתר הא דלעיל ואיבעית אימא מהכא וגם נפשם בחלה בי. ולכאורה מאי מחדש האי לישנא בתרא אלא דנראה דפליגי בהא דלישנא קמא מפ' האי דהכא במתני' וכן האי דהתם דמשניכר הגדלות ממש ומפ' משיבחילו משכבר הלבין ראשיהם. והלישנא בתרא ס"ל דלא היא אלא משהתחילו להתגדל קאמר כד"א וגם נפשם בחלה בי שהתחילו לקוץ ולהתגדל לנגדי וא"כ אין השיעור כלל כדאמר בלישנא קמא אלא האי לישנא בתרא ס"ל כדאמר הכא דהשיעור הוא דמניח עד כ"ד שעות ולפיכך נקטה הרמב"ם ז"ל דאזלא כלישנא בתרא דהתם:

מכניסין במעי מלפפון וכו'. ברייתא זו דרשב"א לא מצאתי' לא בתוס' ולא במקום אחר ונראה דדחויה מהלכתא היא וכדמקשי עלה אם אומר את כן נמצאת מכבד את הקרקע בשבת כדפרישית בל' הב' והוא העיקר:

רימון שניקרה בו אפי' פרידה אחת כולה חיבור למעשר. כ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ב בהלכה ה'. וגבי אשכול כ' שם דכל הרוח הוי חיבור וכרבנן דפשטו לו לר' חנינא ולא כר' יוסי בר' בון דאמר כל אותו הכרם. ומ"ש הכ"מ שם דמשמע דהא דאמרינן כל הרוח קאי גם לרמון. לא ידעתי מהיכן נלמד כן דמה דקאמר כל אותו המין אגפן קאי דמתחילה פשטו לו דלאו דווקא אותה הגפן בלבד אלא אפי' כל אותו המין של ענבים אם שחורות או לבנות חזרו ופשטו לו וכו' וגם דברי הרמב"ם משמע דדוקא בגפן הדין הוא כן דאם דעתו דדין הרמון כדין האשכול הוא לא היה לו לכתוב אלא כך וכן הוא הדין ברימון. וטעמא דמילתא לחלק בין גפן לרמון נראה דמשום דאין דרך לנטוע גפן אחת ועל הרוב נוטעין כרם כמו דמצינו בלשון המקרא דברוב המקומות כרם הוא דכתיב ומשום הכי נמי רצה ר' יוסי בר' בון לומר דכל הכרם כולו חיבור הוא לענין דין הזה אלא דרבנן דבי מדרשא לא ס"ל הכי ודי שנאמר דכל הרוח הוי חיבור אבל בשאר אילנות נוטעין אף לאילן פירות יחידי:

משיתמעך האוכל תחת ידיו. כ"כ הרמב"ם שם בהלכה ה' ולא כר' יהודא בר פזי דקאמר משיכניסו מחצה משום דר' יונה בעי וכו' וכלומר דמההיא לא ילפינן די"ל לשון התורה

לחוד ולשון המשנה לחוד. א"נ דר"ז דמפרש משיתמעך מפ' הוא ג"כ ללשון המקרא כענין זה שמיעכו ונתנו מורך בלבבינו וכד"א נמס כדונג:

מודים חכמים לר' יודה וכו'. כ"כ הרמב"ם שם ושאר כל בעלי קליפות כגון האצטרובלין וכו' משיעשו קליפה התחתונה הסמוכה לאוכל דל"פ רבנן אדר"י אלא באגוזים ושקדים כמ"ש שם דהשקדים המתוקים שהן הן שחייבות במעשר שיעורן כמו האגוזים משתתפרש קליפתן החיצונה:

זיתים וענבים שלא הביאו שליש אף המשקין היוצאין מהן להכשיר אין מכשירין. כלומר לא מבעיא שאין מקבלין טומאה דלא חשיבי משקה אלא אף להכשיר אין מכשירין. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכ' טומאת אוכלין הלכה ה'. ובענין שכתב שם לעיל דשאר מי פירות כדרך שאין מכשירין כך אין מקבלין טומאה כלל. ופלפל הראב"ד ז"ל ע"ז ממתני' דטבול יום עיין מזה לקמן בפ"ב דחלה בהלכה ב' מה שיתבאר משם בס"ד:

הלכה ג

חזקיה אמר בשדה של קשואין ושל דלועין הוא מתניתא. כ"פ הרמב"ם בפ"ב ממעשר בהלכה ד' ומשום דנראה דדברי ר' זעירא דהכא אינם אלא לדיחויא בעלמא דאפי' תימר בשדה ירק עצמו וכו' איכא למימר דעוד יש לו גבול וכו' אבל להלכתא דברי חזקיה הן עיקר דמתני' דהכא בדווקא קתני הקישואין וכו' מפני שאלו המינין ראוין לאכילה בקטנן ומתחלת יציאתן באו לעונת המעשרות ולפיכך לא כ' בהן שום שיעור כלל:

תפוחי מילי מילה בין גדולים בין קטנים חייבין. כדפרישית דלאפוקי קטני קטנים קאמר אלא משיתחילו להתעגל ונראין כמילה מילה זו דאז הן ראוין לאכילה. וכ"כ הרמב"ם שם בהלכה ה' התפוחים והאתרוגים משיתעגלו וכו'. ואע"ג דהכא קאמר דמאן דמפרש להמתני' דבתפוחים קטנים ממש קאמר במחלוקת היא שנויה וא"כ משמע דלהת"ק לעולם חייבים הן ואפי' עדיין לא נתעגלו והלכה כת"ק מ"מ ראה הוא ז"ל להכריע דמכיון דמאן דמפרש להמתני' דבתפוחי מילה מיירי מוקי לה כדברי הכל ואף לר"ש דהתוספתא הלכך ניחא לן טפי כהאי פירושא דרישא דמתני' כדברי הכל אתייא והיינו טעמא נמי דכתב אף באתרוגים כן משום דכיון דנקט להו הת"ק בחד בבא משמע דחדא דינא אית להו:

אתרוג הבוסר ר"ע אומר אינו פרי וחכמים אומרים פרי. זו היא הגי' הנכונה וכדאמר לקמן בהדיא אתיא דר"ש וכו'. ומה שהובא בספרים בדברי התוס' בסוכה דף ל"א ע"ב בד"ה שיעור אתרוג קטן וכו' והועתק שם פלוגתייהו בהיפוך ט"ס הוא והני איתא נמי

שם האי פלוגתא בדף ל"ו אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין ובעי רבה למימר נמי התם כדר' אילא דהכא דר"ע ור"ש אמרו דבר אחד ודחי לה אביי דילמא לא היא וכו'. וא"כ לא ר"ע סבר כר"ש ולא ר"ש סבר כר"ע והכא דדחי לה וקאמר מסתברא ר"ש יודי לר"ע וכו'. ה"ק דאף דקאמרת דמסתברא דר"ש מודה הוא לר"ע מ"מ ר"ע וודאי דלא מודה לר"ש ומשום הך קושיא הרי מנומר וכו' ולמסקנא דהתם אף ר"ש ס"ל כחכמים דמכשירין באתרוג הבוסר וכן פי' הרמב"ם בהלכות לולב בפ"ז דהבוסר כשר:

הורי ר' חנינא בצפורי כהדא דר' ישמעאל בר' יוסי. והכי אמרינן ומי בפ"ק דחולין דף כ"ה הורי רבי חנינא בצפורי כדברי האומר זה וזה לפטור וכפי' התוס' שם דבין גדולים פטורין שהם מרים ביותר ובין קטנים פטורין מפני שלא נגמרו ודחו התם לפרש"י והכי מוכח בהדיא כאן וכדפירשו צפוראי ונראה דמה דאמר ר"ז במתוקים לא לחלוק לענין הדין הוא בא אלא כמוסיף וכלומר דאף במתוקים הורי כוותיה לענין שאין חייבים עד שתפרוש קליפתן החיצונה וכך היא דעת הרמב"ם לפרש דפסק בפ"ב ממעשר בהלכה ה' בתרווייהו כר' ישמעאל בר' יוסי המתוקים. משתתפרש קליפתן החיצונה והמרים פטורין לעולם:

עלו כבר נפטרו. מה דפרישית לפי גי' הספרים שלפנינו הוא אבל מילת כבר לא שייכא לפי פי' זה ונראה דט"ס הוא וכצ"ל כבר נתחייבו דמשעה שנתפרשו כבר חלה עליהן חיוב מעשרות ואע"פ ששוב עלו אח"כ וכך נראה להגי' של הרמב"ם מדלא הביא דין זה דעלו אח"כ אלא סתם וכתב משתתפרש קליפתן החיצונה ומשום דשוב אין משגיחין אם עלו או לא:

הלכה ד

היה מפקס ראשון וכו'. תוספתא בפ"ק ולשון התוספתא כך הוא היה מפקס ראשון ראשון ומשלק ראשון ראשון כיון שגמר כל צרכו ה"ז חייב והיינו הך דנקט הכא דעד שלא יפקס וישלק כל צרכו לא נטבלו. והרמב"ם בפרק ג' ממעשר בהלכה ח' תפס לשון התוספתא. היה משפשף אחת אחת כיון שגמר כל צרכו נגמרה מלאכתן. ומפני שזה דרך קצרה הוא. ומ"ש שם לעיל בהלכה ד' בהכניס לבית קודם גמר מלאכתן שמשהתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר. פשוט הוא דשאני התם שכבר הכניסן לבית אלא דהואיל ולא נגמרה מלאכתן מותר לאכול מהם עראי לפיכך משהתחיל לגמור מלאכתן נקבע הכל כדכתב שם בהדיא מאחר שנכנסו לבית וכו' וכאן בהלכה ח' מקודם שהכניסן לבית מיירי וזה נלמד בהדיא ממה דאמרינן בבבלי פ' השוכר את הפועלים דף פ"ח

דמפרש להמתני' משיפקסו בבית והא דלא קתני עד שיפקסו הא קמ"ל משיפקסו מכי אתחולי פקוסייהו וא"כ בשדה עד שיגמרו לפקס כל צרכו:

אלא כיני אגדו צינוק גדול וכו'. כך הוא בתוספתא וכ"כ הרמב"ם בפ"ג ממעשר הלכה י"ב וכדפרישית הרבותא בפנים וכן הדין היתה כלכלה אחת וכו'. כמו שהביא לזה שם בהלכה י"א:

תני משיעמיד ערימה בראש גגו. כ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממעשר בהלכה י"ב הפרד והצימוקין והחרובין משיעמוד ערימה בראש גגו. והיינו אפי' בראש גגו כדקאמר הכא ודרך החרובין לכנסן בראש הגג כדי שייבשו כל צרכן ולפ"ז הא דתנן לקמן בפ"ג במשנה ד' והחרובין עד שלא כנסן לראש הגג מוריד מהם לבהמה ופטור מפני שהוא מחזיר את המותר כלומר ואין זה אלא כמאכיל עראי וכ"כ הרמב"ם שם לדין זה בהלכה י"ח ולכאורה היה נראה דצ"ל דלאו דווקא לבהמה דה"ה לאדם מותר אכילת עראי שהרי עד שלא כנסן והעמיד ערימה בראש הגג עדיין לא נגמר מלאכתן. והא דנקט לבהמה משום דסתם חרובין למאכל בהמה עומדין וכדקאמר הכא לקמן בריש פ"ג לא תתיביני חרובין חרובין מאכל בהמ' הן ואין בני אדם אוכלין אותן כ"א ע"י הדחק. והא דפי' הר"ש בפ"ג שם דהא דנקט הבהמה כדמפרש בירושלמי לפי שאין דרך ת"ח לאכול בשוק הרואה שם יבין דלאו אהאי דינא דחרובין קאי וכדבעינן לפרש לקמן שם אלא היה נראה דטעמא הויא כדאמרן. מיהו אנן חזינן דבלאו הכי על כרחין לומר דהאי מתני' דפ"ג בדין דחרובין אחר שנגמר מלאכתן איירי והיינו שהעמיד ערימה בהשדה כדקאמר הכא בפשיטות דוודאי אם העמיד ערימה בשדה כבר נגמרה מלאכתן ודקתני בהאי ברייתא בראש גגו לרבותא קתני אלא שמדרך הוא לכנסן אח"כ לראש הגג כדי שייבשו כל צרכן והלכך עד שלא כנסן כולן לראש הגג מאכיל אותן לבהמה ודווקא לבהמה ולהכי צריך ע"כ לטעמא דמחזיר את המותר הוא וכדי שיהא נקרא מאכיל עראי. ומפני שחילוקי דינים אלו צריכין ביאר ולא ראינו מי שביאר לדין דמאכיל לבהמה ולדין דמחזיר את המותר לדעת הרמב"ם כל צרכן וכפי המוכרח ממסקנת הש"ס לכן אבאר לפניך כל הצורך לפי מה שדקדקנו מדברי הש"ס ומדבריו ז"ל לעמוד על דעתו הנכונה. ובזה יתבארו לך כל השייך לדינים הללו. בפ"ק דפאה תנן מאכיל לבהמה ולתיה ולעופות עד שימרח. ופשוט הוא דכאן באכילת קבע דבהמה קאמר דאלו באכילת עראי אפי' לאדם מותר כל זמן שלא נגמר מלאכתן למעשרות כדתנן לעיל בפרקין בהדיא איזהו גרנן למעשרות וכו' ולענין לאסור לאכילת עראי במוליך לשוק הוא ואחר שנגמר מלאכתן כדקתני וקודם לכן מותר באכילת עראי ואכילת בהמה אפי' בקבע נקרא דין עראי והיינו דווקא קודם שנגמר

מלאכתן כדמיירי במתניתין דפאה ומינה דאחר שנגמר מלאכתן אסור להאכיל לבהמה עד שיעשר דהא עד שימרח קתני אלא דזה ג"כ דווקא אכילת קבע לבהמה הוא דאסור דהא בהכי מיירי המתני' דפאה דעד שימרח מותר ואתר שימרח אסור אבל באכילת עראי לבהמה מותר לעולם ולא תקשי דהא אמרינן אכילת קבע לבהמה נקרא עראי דהא ליתא דלא אמרינן הכי אלא היכא דאכילת עראי מותר לאדם בהא אמרינן דאז מותר אף באכילת קבע לבהמה דאכילת קבע שלה דין דאכילת עראי לאדם הוא דאמרינן אבל לא שיהא נקרא אכילת עראי ממש לעולם דזה לא נמצא בשום מקום דוודאי יש חילוק בין קבע לעראי אף באכילת בהמה אלא דכלל הדין כך הוא דכל מקום שמותר לאדם אכילת עראי מותר לבהמה אפי' בקבע דדין עראי יש לה וכל מקום שאסור לאדם אכילת עראי וכגון שנגמר מלאכתו למעשר והוא מוליך לשוק דאז הוא דווקא דאסור באכילת עראי בזה הוא דאסרו גם אכילת קבע לבהמה דדין עראי לאדם הוא אבל אכילת עראי לבהמה מותר. וכן אתה מוצא בדין הכניס להבית דקתני במתני' דלעיל דבמוליך לבית אוכל מהן עראי עד שהוא מגיע לבית וכדפרישית דמן התורה אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית ושיכניסו דרך שער ועד שלא הכניס מותר לאדם באכילת עראי ואז מותר להאכיל לבהמה אפי' אכילת קבע דדין עראי לאדם הוא ומשהכנים להבית דנאסר אף באכילת עראי לאדם אז ג"כ נאסר אכילת קבע לבהמה אבל אכילת עראי מותר להאכיל לבהמה אף כשהכניסו להבית. ומזה נמשך לנו לידע עוד דיש לך דבר שהתירו אף באכילת קבע לבהמה ואחר שהכניסו להבית וג"כ מהאי טעמא גופא מפני שמותר הוא באכילת עראי לאדם וזהו כשהכניסו להבית קודם שנגמר מלאכתו למעשר דאז מותר באכילת עראי לאדם ולבהמה אף באכילת קבע וזה נלמד ממתניתא דר' אושעיא שהובא בריש פ' אין עומדין ובכמה מקומות מערים אדם כל תבואתו ומכניסה במוץ כלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ובהאי גוונא נמי מותר לאדם באכילת עראי ולבהמה אף באכילת קבע וכדפירש"י ז"ל שם וכ"כ הרמב"ם בפ"ג שם בהלכה ד' הכניסן לבית קודם שתגמר מלאכתן ה"ז אוכל מהן עראי ובהלכה ו' הביא לדין דר' אושעיא לענין אכילת בהמה והיינו אפי' באכילת קבע לבהמה וכדאמרן. ומפני כך יש לתמוה על מה שכתב הכ"מ שם שהביא דברי רש"י וסיים ולפי מה שכתב רבינו לקמן בפ' זה מותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל משמע דגם בבהמה שייך אכילת קבע וצ"ע ולמאי ש תבאר לק"מ דדעת רש"י ג"כ הוא כמו שאמרו דוודאי שייך ושייך אכילת קבע גם לבהמה ורש"י לא כתב אלא כך ומאכל בהמה עראי הוא ור"ל אכילת קבע של בהמה דין עראי הוא בכל מקום שזה מותר מותר גם זה וכל מקום שאסור אכילת עראי לאדם

אסור באכילת קבע לבהמה אבל אכילת עראי לבהמה לעולם הוא מותר דוק ותשכח שכדברי כן הוא וזהו שכ' הרמב"ם שם בהלכה כ' וכשם שמותר לאכול עראי מפירות שלא נגמרה מלאכתן כך מותר להאכיל מהן לבהמה וכו' והיינו אף באכילת קבע ואם גמרו וכו' ולא יאכיל לבהמה וכו' אכילת קבע עד שיעשר ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפי' בתוך הבית. וזהו כמו שנתבאר ונלמד מדיוקא דמתני' דפאה ומדינים דר' אושעיא וכ"ע מודים בזה. ונבא לדין דמחזיר את המותר דהר"ש ז"ל כ' בפשיטות בפ"ג גבי ההיא דחרובין דכל היכא דמותרו חוזר לא נטבל כדאמרי' בסוף פ' המביא עכ"ל ויש לתמוה ע"ז דלא אמרו התם כן אלא אליבא דר"א דלקמן בפ"ד במשנה ג' והכי אמרינן שם והלא מותרו חוזר ושמעינן ליה לר"א דאמר כל היכא דמותרו חוזר לא קבע דתנן הנוטל זיתים מן המעטן וכו' ואנן קיי"ל כת"ק דהתם וא"כ לענין אכילת אדם לא אמרינן דבמותרו חוזר לא נטבל. אלא דעיקרא דמילתא דלא אמרו הכי גבי חרובין אלא דווקא לענין מאכל בהמה והיכא דאכילת קבע שלה אסור ואין היתר אלא להאכילה עראי והיינו לאחר שנגמר מלאכתן וכפי הכלל שנתבאר דכל היכא דאסור לאדם אכילת עראי אז אסור להאכיל לבהמה אכילת קבע אבל אכילת עראי מותר וע"ז אמרו כשמחזיר את המותר ניכר הוא שאינו אלא אכילת עראי וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפירושו גבי חרובין בפ"ג שמחזיר את המותר לגג לייבש והוא ראי' שעראי מאכיל וכ"כ בהדיא בחיבורו בפ"ג בהלכה י"ח בדין זה מפני שהוא מחזיר את המותר לייבשו ונמצא מאכיל עראי. וזכינו מזה לפרש דהאי לבהמה דנקט גבי חרובין בדווקא הוא ומיירי בדווקא שכבר נגמר מלאכתן כגון שהעמיד ערימה בהשדה ושוב מכניסן לראש הגג כדי לייבש כל צרכן והלכך דווקא לבהמה הוא דמותר ודוקא באכילת עראי וטעמא דמחזיר את המותר ג"כ לבהמה דוקא הוא דאמרו וכהת"ק בפ"ד ודלא כר"א ומזה נדע ג"כ בענין הדין ששנינו שם במשנה ד' אחר פלוגתא דר"א וחכמים שותין על הגת בין על החמין בין על הצונן פטור וכו' וחכמים אומרים על החמין חייב ועל הצונן פטור ופי' שם הר"ש וכן הר"ב אתריו דטעמא דבצונן פטור מפני שהוא מחזיר את המותר אבל בחמין אם היה מחזיר לגת מתקלקל היין ובאמת שכך היא הגי' בספרים אשר לפנינו בפ"ק דשבת דף י"א אבל נראה דלא היה הגירסא זו לפני הרמב"ם ואף דגריס הכי שם יש לנו לומר דאליבא דר"א הוא ומאן חכמים דהתם ר"א תדע דהא אליבא דחכמים דר"א לא מחלקינן בדין הנוטל זיתים מן המעטן בין הטהור לטמא אלא דטעמא בההיא דגת כדקאמר ר' יוחנן הכא לקמן שם על החמין חייב שהוא קבע על הצונן פטור שהוא עראי וכ"כ הרמב"ם להטעם הזה בדין דמזיגה לחלק בין חמין לצונן משום דבחמין הוי כבישול

ונקבע למעשר וכך הם דבריו בפ"ה ממעשר בהלכה י"ו הנותן יין לתבשיל חם וכו' נקבעו למעשר מזג יין במים חמין נקבע ואצ"ל אם בשל היין ואפי' בגת שאסור לשתות ממנו עד שיעשר. והכ"מ הביא שם להא דבפ"ק דשבת ועירבוב הטעמים הוא שהרי בהדיא כ' הרמב"ם דמטעם הבישול נגעו בה וזהו ג"כ שכתב ואפי' בגת ור"ל דאע"פ שהיין שבגת עדיין לא נגמר מלאכתו דאמרינן בפ"ק היין משיקפה והאש שהוא א' מהששה דברים הקובעין למעשר והרי אינן קובעין אלא בדבר שנגמר מלאכתו אפ"ה אסור כאן לשתות עד שיעשר ומשום שהבישול והמזיגה בחמין קבע הוא בעצמו ולא התירו בדבר שלא נגמר מלאכתו אלא עראי וזהו שכתב שאסור לשתות ממנו וכו' כלומר מפני שעכשיו הוא בעצמו נקבע מחמת הבישול או המזיגה בחמין ואף שאין זה קובע את כל היין שיהא אסור לשתות עראי מ"מ זה המבושל או המזוג בחמין נקבע זהו הטעם לדעתו ז"ל לחלק בין מזיגה בחמין לבין בצונן ולא מטעם שהוא מחזיר את המותר וזהו ברור ונכון ובזה תמצא מבואר הכל לדעת הרמב"ם בדינים הללו ובמה דשייך לזה ואין צורך להאריך יותר בזה ובענין מה שדקדק הראב"ד ז"ל בפ"ג בהלכה י"ב מההיא דהכא בדין דערימה ומהאי דתוספתא בפ"ב האריכות בזה בחנם הוא דפשוט הוא דהרמב"ם פסק כהאי דהכא וכנזכר בריש הדבור וההיא דפקיעי עמיר למד מהתוספתא שם ודין אחר הוא וכך הוא משמעות פשטא דהתוספתא בענין זה ע"ש:

תני אבל כובר הוא מקצת ותורם מן הכבור וכו'. בתוספתא דתרומות פ"ג גריס מאימתי תורמין את הגורן משתעקר האלה צבר מקצת הגורן תורם מן הצבור על שאינו צבור. כך הוא בדפוס. ובתוספתא כתיבת יד על קלף ישן הגי' כבר מקצת הגורן תורם מן הכבור על שאינו כבור כגי' דהכא וכך היתה הגי' לפני הרמב"ם ז"ל כמ"ש בפ"ה מהלכ' תרומות בהלכה ה' ע"ש והיא עיקרית לפי טעמא דר' אילא:

והתני שילה וקיפה ברשות ההקדש פטור. הוה מצי למיפרך ממתני' דפ"ד דפאה ופ"ג דחלה המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות וכו' הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורים אלא דניחא ליה למיפרך מהתוספתא דקתני בהדיא אף בשאר עונת המעשרות כן. ועוד דלקושטא דמלתא התם במחוברין איירי ובהגיעו לעונת המעשרות תליא מילתא והכא דבתלושין הוא בגמר מלאכה למעשר תליא מילתא והכי מסקינן לעיל בפאה ועיין במה שנתבאר שם בס"ד:

ואין שבת טובלת. דעת ר' ירמיה כהאי דאמר רב נחמן בבבלי סוף פ"ד דביצה דשבת קובעת אף בדבר שלא וגמר מלאכתו אבל התם מסיק דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן אחד שבת ואחד תרומה וא' חצר וא' מקח כולן אין קובעין אלא בדבר שנגמר מלאכתן

וכ"פ הרמב"ם בפ"ג ממעשר הלכה ג' דהששה דברים שקובעין למעשרות אין קובעין אלא בדבר שנגמר מלאכתן והנ"מ דאסור לאכול מהן עראי אפי' עדיין לא הכניסן לבית כדפרישית בפנים מיהו כ"ז אינו אלא מדרבנן כמו שביאר הרמב"ם בפ"ד שם הלכה ב' דאם נקבע בהששה דברים שמנו אין לוקין עליו אלא מכת מרדות מדבריהן. ובהאי דקאמר ליה ר' יוסי לר' ירמיה בפשיטות ואין מקח טובל אע"ג דשנתנו לאדם אחר קתני משום דס"ל כהאי מ"ד לקמן ריש הפרק דמתנה כמכר לענין קביעות אבל לישנא דסתמא דמתני' דריש פרקין אמרה דאין המתנה כמכר לענין קביעות וכ"פ הרמב"ם בפ"ה הלכה ו' דאין המתנה קובעת. וכן בהאי דאמר ר' יוסי דבשעומד להחזירו לא נטבל זהו כר"א דלקמן בפ"ד. אבל למאי דקיי"ל כת"ק דהתם אין המחזיר את המותר מועיל לענין אכילת עראי לאדם אלא דווקא לענין אכילת בהמה היכא דלא התירו בה אלא אכילת עראי בלבד כמו שביארתי הכל לעיל בד"ה תני משיעמיד ערימה ע"ש ותמצא ביאור מקור דינים הללו ובס"ד:

כאן היד שולטת וכו'. כדפרישית משמע דאם אין היד שולטת בכלי שני אלא נכוית אסור ליתן לתוכו מפני שהוא מבשל וכ"פ הרמב"ם בפ"ג ממעשר בהלכה ט"ו:

חייליה דר' יונה מן הדא וכו'. התוס' בפ' כירה דף מב בד"ה אבל הוא נותן וכו' מביאין לזה דהר"י מביא ראי' מהכא דעירוי ככלי ראשון הוא והעלו שם דאין עירוי אוסר אלא כדי קליפה וכך הוא מסקנת האחרונים בי"ד סי' נ"ב ובענין קילוח מן הקדירה למדנו מכאן מדפשיט לקמן דדין הקילוח במחלוקת דר' יונה ור' יוסי ולר' יונה דס"ל עירוי ככלי ראשון הקילוח נמי ככלי ראשון א"כ אף למאן דמחמיר בקילוח דין עירוי יש לו ודווקא בלא נפסק דאז שייך לדמות לדין עירוי אבל בנפסק וודאי לא דמיא לעירוי והרי סייעתא למאי דמביא הרב בהגהה שם סעיף זיין ולא כדעת מי שרוצה להחמיר אף בנפסק ע"ש:

איזהו חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו. יתבאר מזה במקומו לקמן בפרק קמא דחלה בס"ד:

הלכה ה

מחליקין בתאנים וענבים של טבל. כדפרישית וכ"כ הרמב"ם בריש פ"ו מהלכ' מעשר דאין בזה משום הפסד דאלו לפי' הר"ש ואחריו הר"ב א"כ לר' יהודה אסור משום איסור טבל וכבר כתבו התוס' בשבת דף כ"ו דלא מצינו בשום מקום שהטבל אסור בהנאה כ"א הנאה של כילוי אסור וע"ש:

דתני זית שפצעו בידים מסואבות וכו'. בפ"ט דטהרות תנינן סתמא דמתני' הפוצע זיתים בידים טמאות טימאן. ובתוספתא הגי' היא כמו שהביא כאן אבל בבבלי פ' חבית דף

קמ"ה הגי' היא נכונה הפוצע זיתים בידים מסואבות הוכשרו ואתייא כסתמא דמתני' דטהרות לסופתן במלח לא הוכשרו ופלוגתייהו דר"י ורבנן גריס נמי שם דפליגי אם עושה כדי לידע אם הגיעו למסיק וכו' ודקאמר הכא ר' יודן כדעתיה וכו' זהו כדס"ד התם דטעם פלוגתייהו דמתני' דידן כטעם פלוגתייהו בהאי תוספתא דטהרות דבמשקה העומד לאיבוד קא מיפלגי ודחי לה ומסיק דפלוגתייהו דמתני' במשקה העומד לצחצח הוא וכדפרישית במתני':

באילין פצולייא הוה עובדא. וזהו כדגריס בבבלי סוף מס' ביצה בעא מיניה ר"ש בר רבי מרבי פצעילי תמרה לר"ש מהו א"ל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצימוקין בלבד. וכן תאנים וענבים דקאמר הכא כדפרישית שמוציאין אותן לייבשן ולעשוח מהן גרוגרות וצימוקין דמסח דעתיה מינייהו ומשמע נמי מהכא כפי' התוס' שם דפצעילי תמרה הן פגי תמרה שעדיין לא נתבשלו ופוצעין אותן לשנים ומעלין אותן לגג לייבשן ולא הוו כגרוגרות וצימוקין דלא דחינהו בידים דלא היו ראוין מעולם. והיינו דקאמר הכא אין מוקצה אלא תאנים וכו' כלומר שהן ראוים מעיקרא ודחינהו בידים:

אמר ר' יוחנן דברי שונה ראשון וכו'. הר"ש העתיק בשם האי תלמודא דלר' יוסי לא צריך זה לזה וגי' שלפנינו עיקר דכך הוא בתוספתא כמו שהבאתי בפנים. ובזה אין נ"מ לדינא ועיין בדבור דלקמן:

אמר ר' לעזר דר"מ הוא. כתב הר"ש ומסיק ר' אלעזר דת"ק דר"מ הוא דלא תסבור סתמא ור' יוסי הלכה כסתמא וכו'. ועל פי' זה תמה התוי"ט על דפסק הרמב"ם בפ"ג ממעשר בהלכה י"ו כהת"ק וסיים ואין לנו לומר אלא דבגי' הרמב"ם לא היה כן. ובחנם כ' הוא כן. והיה להם לפרש בתחילה הי ר' מאיר דקאמר ר' אלעזר ודנדע מ"ט דמוקי להאי סתמא כר"מ וכבר ביארתי בפנים דר"מ דהתוספתא הוא ומתוך כך נתבאר דר' יוחנן ור' אלעזר פליגי בהאי אוקימתא וכך נראה מהגי' שלפנינו דגריס א"ל דלא תסבור וכו' כדפרישית וא"כ ר' יוחנן לא בעי לאוקמא הת"ק כר"מ כמבואר הטעם בפנים ור' יוחנן ור' אלעזר הלכה כר' יוחנן ולפיכך פסק הרמב"ם כהת"ק דהלכה כסתמא ותו לא מידי:

סליק פירקא בס"ד

פרק ב

הלכה א

היה עובר בשוק. אמר ר' יוסי דברי הכל היא. וכדמפרש טעמא כמ"ד מאליהן קיבלו את המעשרות וכבר ביארתי לעיל בפ"ו דשביעית בהלכה א' ד"ה במה נתחייבו ובכמה

מקומות דהרמב"ם הכריע כהאי מ"ד דבזמן הבית שני היה חיוב המעשרות מדרבנן ושם תמצא טעמו ובדין הזה בפ"ה ממעשר בהלכה ו' כתב סתם שאין המתנה קובעת וע' לקמן ריש מעשר שני ובד"ה אבל נותנין זה לזה מתנת חנם מה שנתבאר שם מענין זה בס"ד:

היו יושבין בשער או בחנות וכו'. כדפרישית שהעובר בשוק הוא שאמר להם כן וזהו כפי' הרמב"ם וכ' התוי"ט דלהאי פירושא אתיא שפיר לישנא דאמר טלו וכו' וכן לישנא דחייבין לשון רבים וכו' ואני אומר דמלבד דכולא לישנא דמתני' דייקא כפי' הרמב"ם דאלו לפי' הר"ש והר"ב שנמשך אחריו דבעל השער או בעל החנות אמר כן גם לשון היו יושבין אינו מדוקדק דהל"ל היה יושב בשער וכו' אלא דבלאו הכי מוכרח הוא כפי' הרמב"ם כדקאמר הש"ס בהדיא בהלכה דלעיל דמדמה דינא דמתני' לדינא דקאמר התם היו שנים וכו' וע"ש בד"ה היו שנים ותמצא שמבואר הוא כן:

מתניתא במקום שרוב מכניסין לבתים וכו'. וכ"פ הרמב"ם שם. וע' במה שהביא הכ"מ להא דלקמן. וכבר מבואר היטב בפנים. ומ"ש ומ"מ איני יודע למה השמיט רבינו הא דתנן באמר טלו והכניסו לבתיכם לא יאכלו מהם עראי. וכמדומה שזה הוא בכלל דבריו שהרי כ' בנתן לו דבר מרובה אפי' א"ל טול ואכול ה"ז כמי שאמר לו טול והכניס שאינו אוכל עד שיתקן דמאי וא"כ ממילא את ש"מ דבטול והכניס לא יאכל כלום עד שיתקן דמאי:

היו שנים לזה אמר טול ואכול וכו'. כך הביא הרמב"ם בפ"ה ממעשר בהלכה ז' ולמדנו מדאמר ר' יוסי בפשיטות ולאו מתניתא הוא וכו' ש"מ דדין א' להם ותרווייהו בחד גוונא מתפרשא דהיו יושבים בשער או בחנות וכו' דמתני' דלקמן נמי אהי' עובר בשוק דריש פרקין קאי שאם זה העובר בשוק אמר לכולן טלו לכם תאנים אותן אנשים היושבים שם אוכלין ופטורין לפי שאינו ביתם ובעל שער ובעל החנות חייבין שהרי הם בביתיהם וזהו כמ"ש הרמב"ם שם בהלכה ח' וכן אנשים שהיו יושבין בשער או בחנותו אמר להם טלו ואכלו וכו' ולא כמו שפי' הר"ש ואחריו נמשך הר"ב שבעל השער אומר כן דאי הכי מאי קמ"ל שבעל השער והחנות חייבין פשיטא הא כבר הוקבע למעשר דמי גרע מחצר המשתמרת ועוד דבהדיא מדמי לה הכא האי מתני' דלקמן להאי דינא היו שנים וכו' וכן ר' יונה לא פליג ע"ז אלא דרצה לדחות דאיכא למימר דברי הכל הוא וכדפרישית בפנים אבל לענין פירושא דמתני' דמירי כשהעובר בשוק אמר להם כן גם אליבא דר' יונה הכי מיתפרשא וזה מבואר. ומה שטען הראב"ד ואמר שכאן הוא סותר למה שכ' למעלה לחצר חבירו יתבאר מזה לקמן בפ"ג בהלכה א' בד"ה מאן תניתה רבי וכו' ע"ש:

אם במצרף אפי' הממלא את כריסו יהא חייב. משמע בפשיטות דדחי לה הש"ס להאי תוספתא דאי את משכחת לה כלל שיהא זה האוכל במנין חייב והממלא כריסו פטור דאי באוכל אחת אחת גם האוכל במנין פטור ואי במצרף גם הממלא כריסו חייב. וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ה בהלכה ה' דפסק שניהם פטורין ואם צירף ואכל חייב וזה ג"כ אשניהם קאי דכל שהוא מצרף ואוכל חייב. והראב"ד שכ' שם בתוספתא אינו כן וכו' ונראה לי בשלא צירף. כוונתו דאף דמקשה הכא מעיקרא על הא דתני בתוספתא האוכל במנין חייב ואין אדם אוכל אחת אחת וכו' מ"מ ניחא לן טפי לאוקמי להתוספתא בשלא צירף דאי במצרף לא מיתוקמא כלל דא"כ מאי טעמא דמחלק בין זה לבין זה הממלא כריסו ואי משום הך קושיא ואין אדם אוכל אחת אחת איכא לשנויי דשאני הכא דאמר לו זה במנין צא ולקט לך עשרים תאנים ולפיכך אף דאוכל אחת אחת חייב הוא שהרי דעתו להשלים כפי שאמר לו זה ודמיא לקביעות. זהו דעת הראב"ד. אבל דעת הרמב"ם שהש"ס דחי לה להאי תוספתא מכח קושיין כמו שנתבאר. ומה שהביא הכ"מ בשם הר"י קורקס ז"ל לפרש דברי הרמב"ם דמ"ש ואם צירף ואכל חייב לאוכל במנין הוא ולא לממלא כריסו וסיים ומהירושלמי שכתבתי אתה למד זה. מבלתי מובן הוא דאדרבה מהכא מוכח בהדיא איפכא דקאמר בפשיטות אם במצרף וכו' וכן הא דמחלק מן הסברא דהא דקאמר אין זה חליפין דוקא אממלא כריסו קאי אבל האוכל במנין חליפין הוא אלא דפטור משום דלא הגיעו לגורן וכו' דברים אלו אינם מתיישבים ואין להאריך בזה:

צא ולקט לך וכו'. גי' הנכונה שבתוספתא כמו שהבאתי בפנים כך הובאה בבבלי פ' בכל מערבין דף ל"ב. ובמה דמקשה ר' יונה הכא את עביד ליה חבר והכא את עביד ליה ע"ה ומשני ר' יוסי כאן וכאן ע"ה וכו' התם מקשה נמי כה"ג עם הארץ מאי בעי התם ומתרץ רבינא בשינויא אחרינא דרישא בע"ה שאמר לחבר הוא אבל סיפא דקתני אבל בחבר וכו' בחבר שאמר לע"ה מיירי וחבר אחר שומעו וכו' וכדמסיק דבהא קמיפלגי דרבי סבר ניחא ליה לחבר דליעבד הוא איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבא וכו'. ונראה דהש"ס דהתם לא ניחא ליה בהאי שינויא דמשני הכא בשביל אחד שהוא מתקן הוא נקרא חבר. דאם אדבר אחד קאי וכדפרישית בפנים לא קיי"ל הכי דהא הרוצה להיות חבר צריך לקבל עליו כל דברי חברות ובפני שלשה כמו שמבואר לעיל בפ"ב דדמאי ואם נפרש דהאי בשביל אחד שהוא מתקן דקאמר על אדם אחד קאמר לזה שאומר לו צא ולקט זה פשיטא קשה ודוחק הוא דמאי שנא רישא ומ"ש סיפא והלכך משני רבינא התם בשינויא אחרינא:

אמר ר' לעזר וצריך לעמוד עמו. וה"נ אמרינן התם דף ל"א וליחוש דילמא לא ממטי לי' אמר רב חסדא בעומד ורואהו וכו' ומה שכתוב בתוס' שם ד"ה כאו בעירובי תחומין וכו' ובירושלמי נמי מחלק בין אמר צא וערב ובין אמר צא וערב לך. צ"ל אצא ואערב לך והרמב"ם שלא זכר בהלכ' עירובין מחילוק זה כלום טעמו דבגמרא שם פריך עוד וליחוש דילמא לא שקיל מיני' ומשני חזקה שליח עושה שליחותו וא"כ לפ"ז אין חילוק דלעולם סמכינן אהאי חזקה דשליח עושה שליחותו וזהו דווקא בעירוב וכיוצא בו דמדבריהן הן כדפסק הלכתא כרב נחמן שם דאמר בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו אבל בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו כ"א להחמיר אמרינן דעשה שליח שליחותו אבל לא להקל כמו שהעלו התוס' שם לדעת ר"ת וכך הוא דעת הרמב"ם בפ"ד מהלכ' תרומות בהלכה ז' שאין אומרין באיסורין חזקה שליח עושה שליחותו להקל אלא להחמיר ולפיכך פסק שם האומר לשליח צא ותרום לי והלך לתרום ואינו יודע אם תרם או לא ומצא כרי תרום אין חזקתו תרום שמא אחר תרם שלא ברשות א"כ לפ"ז גם בדין מעשר כן הוא דהרי שניהם שווין הן דכל זמן שהתרומה מן התורה אף מעשר כן ואם התרומה מד"ס כגון בזמן הזה ולדעת הרמב"ם גם בזמן בית השני כמוזכר בריש פרקין גם במעשר כן ואנן חזינן דהוא ז"ל פסק במעשר לחלק כדהכא כמ"ש בפ"א מהלכ' מעשר בהלכה ח' האומר לחבירו הריני מעשר על ידיך אינו צריך לעמוד עמו עד שיראה אם יעשר או לא יעשר ואם אמר הוא לחבירו עשר על ידי צריך לעמוד עמו. וש"מ דאף בתרומה כך הוא וזהו שפסק גבי תרומה באומר לשלוחו צא ותרום דאין חזקתו תרום וה"ז כמו בדין מעשר שאם אמר עשר על ידי צריך לעמוד עמו ואין הכי נמי שאם אמר זה הריני תורם על ידיך אינו צריך לעמוד עמו שהרי דין תרומה ודין מעשר שוין הם לעולם וכמו שביאר הוא ז"ל בהדיא בהלכ' מעשר שם לעיל בהלכה ז' כל שאמרנו בתרומה וכו' כך הוא במעשר וכו' וכל התורה מעשר וכו' וזה ברור הוא אלא דלכאורה יש לדון מ"ט לא פסק הוא ז"ל גם בעירוב כן דהא הכא מדמה להו אהדדי ואם מחלקינן גבי מעשר למה לא מחלק ג"כ גבי עירוב דאם אמר זה הריני מערב על ידיך אינו צריך לעמוד עמו וצ"ל דראה הוא ז"ל להכריע דשאני התם גבי עירוב דהשליח הזה שהעירוב נשתלח על ידו לאו בר עירוב הוא כלל וא"כ התם החששא הוא דילמא לא ממטי ליה וכדפריך בש"ס דילן וע"ז אמרו בעומד ורואהו שהגיע לזה האחר וכשהגיע לזה שוב אין כאן חשש כלל דודאי זה יעשה שליחותו וכך הם דבריו ז"ל בפ"ו מהלכ' עירובין בהלכה כ"ב הרוצה לשלח עירובו ביד אחר וכו' והוא שיהא עומד מרחוק עד שיראה זה הפסול או הבהמה שהגיעו אצל הכשר שאמר לו להוליך את העירוב. ודייק ליה מהש"ס דילן כן דא"צ אלא

עד שיגיעו לזה הכשר וכשיגיעו סומכין על זה שיעשה שליחותו וממילא שמעינן נמי דאין חילוק בין אמר לו ערב לי ובין אמר לו זה אני אערב על ידיך דאין סומכין עד שיודע לו שזה הגיע לאותו החצר שנשתלח לו וכשהגיע שוב אין חוששין כלל אלא סומכין שזה עשה שליחותו:

אמר ר' יוחנן דברי ר' יהודה עשו אותה כיחור שהוא נוטה לחצר. לר' יוחנן צ"ל דבהא פליגי ת"ק ור' יהודה דהת"ק ס"ל דלא דמי דשאני התם דליקט מן התאינה אחת אחת ואוכל והלכך אוכל אחת אחת ופטור דאפי' בתאנה העומדת כולה בחצר הדין הוא כן כדתנן בפ' דלקמן משום דלקיטה כזו לא הוי קביעות משא"כ בדינא דמתני' רבי יוחנן אמר השבת טובלת. כך פסק הרמב"ם בפ"ג מהלכת מעשר בהלכה ד' נכנסה שבת עליהן לא יאכל עד שיעשר אע"פ שלא הגיעו לבית ומתני' היינו טעמא דאוכל עד שהוא מגיע למקום שהוא הולך ואף על פי ששבת בדרך משום דבדין זה בתר דעתו שבתחילה אזלינן דהוא רוצה להביאן למקום שהוא הולך ולפיכך אין השבת קובעת כמו שהבתים והחצרים שמכניסין לתוכן בדרך אינן קובעין ואין השבת קובעת אלא במקום שבתחילה הוא רוצה לשבות כדמשני ר' יוחנן ברוצה לשבות וכמו שביארתי בפנים וכ"כ הרמב"ם לדינא דמתני' בפ"ד בהלכה י"א דאין הבתים והחצרות שבדרך קובעין למעשרות אלא עד שיגיע למקום שהוא סוף מגמתו וא"כ ה"ה לענין שבח בדרך שאינה קובעת דטפי עדיפא קביעות בית מקביעות שבת דהרי בית שקובעת מן התורה הוא ואפ"ה דוקא בית שלו הוא דקובע כדאמרי' בהלכה דלעיל ומכ"ש שבת שהקביעות אינה אלא מד"ס כדא"ר יוחנן לקמן בהלכה ה' מקח וחצר ושבת אינה תורה. והתי"ט ציין כאן לדעת הרמב"ם שהוא כר' יוחנן ממ"ש בסוף פ"ה. ודין אחר הוא שם וביחדן לצורך השבת מיירי שם וזה נלמד מדין כלכלת שבת דתנן לקמן בפ"ד והתם אע"פ שלא הגיע שבת נקבעו למעשרות אבל כאן שלקטן שלא לצורך השבת וקדשה עליהן השבת קאמר ר' יוחנן דטובלת אלא עיקר הדין דר' יוחנן דמיירי כאן מבוארים בדברי הרמב"ם בפ"ג כמוזכר:

הלכה ב

תני מעשה בר' יהושע וכו'. עיין לעיל רפ"ג דדמאי מה שנתבאר בדין מאכילין את העניים ואת האכסנאי דמאי ובמה שנלמד ממה דשקיל וטרי התם בהאי ברייתא דר' יהושע ומה שנתחדש לנו שם בסייעתא דשמיא:

מהו מקום הלינה ביתו. והרמב"ם כ' לדין דהרוכלין בפ"ד בהלכה י"ב כמשמעות לשון המשנה אוכלין עראי עד שמגיעין לבית שלנין בו. וצ"ל דהוא ז"ל פירש להא דרשב"ל בשם ר' הושעי' וכו' דלא קאי אדלעיל אלא דפי' שינויא דהש"ס מהו מקום הלינה ביתו.

כלומר מהו מקום הלינה של הרוכלין המחזירין תמיד ממקום למקום ביתו הוא לפי שאין להם קביעות בשום מקום לפיכך בית שלנין בו קובע להפירות שעמהן ומילתיה דרשב"ל וכו' ענין בפני עצמו שהוא מתרץ כגון אילין דכפר חנניה וכו' ועיילין דמכין בבתיהון ופסק הוא ז"ל כסתמא דהש"ס וכמשמעות לישנא דמתני' וכטעמא דאמרן:

הלכה ג

ראשון מהו שיטבול. מבואר הוא דעל כרחך הא דמפרש ענין הבעי' וקאמר והפריש מהן תרומה גדולה וכו' ועבר והפריש מהן ראשון א"כ אי אפשר לפרש בענין אחר אלא דהכא מיירי שתרם התרומה על שאר תמרים וגרוגרות שנגמר מלאכתן ומשום שהדין בזה שצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה כמו שביארתי בפנים הלכך שייך שפיר הא דקאמר ועבר והפריש מהן ראשון דאי לאו דמיירי בכה"ג מאי עבר דקאמר הרי סדר המעשרות כך הוא דלאחר שמפרישין תרומה גדולה מפרישין מעשר ראשון ואח"כ מעשר שני אלא ודאי כדאמרן. ולהכי נקט בכה"ג משום דבענין אחר אי אתה מוצא לגוונא דהבעי' כדקאמר בפשיטות פירוש הבעיא מה אנן קיימין וכו' דאם לאחר שנגמר מלאכתן הרי בלאו הכי אסור באכילת עראי עד שיפריש תרומה ומעשרות וכדתנינן בפ"ק איזהו גרנן למעשרות וכו' ואם הקדימו להראשון בשבלים פשיטא הוא שאינו קובע לשאר מעשר כדקאמר ד"ה מותר כמבואר בפנים ואי אתה משכחת לה להבעי' אלא בגוונא דמסיק וקאמר שהפריש מהן תרומה קודם שנגמר מלאכתן ועל פירות תמרים וגרוגרות אחרים שאין עתיד לדורסן ולדושן ונגמר מלאכתן וכשנמלך אח"כ להניחן גם לאלו כמות שהן הרי למפרע תרומה מן הגמור על הגמור הוא אלא שאעפ"כ צריך הוא לחזור ולתרום תרומה שנייה מכיון דבשעה שתרמה משאינו גמור על הגמור הוא דהויא ועיקר הבעי' הוא אי אמרינן דתרומה הראשונה היא שטובלת למפרע מכיון דהשתא אגלאי מילתא דשפיר הוא דתרם ואמרינן בה להחמיר דקובעת מיהא למעשרות אע"פ שצריך הוא לחזור ולתרום תרומה שנייה או דילמא מכיון דצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה אותה תרומה השנייה היא העיקר ואין הפירות טבולין ומותר לאכול מהן אכילת עראי עד שאם תרם התרומה שנייה היא שטובלת או אם עבר והפריש המעשר ראשון קודם התרומה השנייה הראשון הוא שהוא טובל והוא הדין דמצי למבעי אם התרומה הראשונה היא שטובלת למפרע או שהתרומה שנייה היא שטובלת אלא דאגב בעי נמי להא אם בכה"ג הראשון נמי הוא שטובל אם עבר והפרישו קודם לתרומה השנייה הלכך נקט להבעיא בכה"ג והארכתי עוד כאן בענין הבעיא ואף שמפורש בפנים כדי להתבונן דא"א לפרש בע"א להבעיא כ"א דוקא בענין שאמרנו ותוכן הבעיא אם התרומה הראשונה טובלת היא

למפרע או לא כמבואר למבין. ומזה נדע להבין דברי הרמב"ם ומהיכן מצא להדין שכתב בפ"ה מהלכ' מעשר בהלכה י"ט התורם פירותיו תרומה שצריך לתרום אתריה תרומה שנייה נקבעו למעשר ולא יאכל מהן עראי עד שיוציא התרומה השנייה ויעשר. והכ"מ שלא זכינו לביאורו לדברי הרמב"ם ולציונו הוא שזכינו לא ציין כאן כלום ומפני שלא מצא הדין מבואר להדיא באיזה מקום. ומכאן הוא דנלמד דבעיא דלא איפשיטא הוא אם התרומה הראשונה טובלת או דוקא התרומה השניה לפיכך פסק הוא ז"ל להחמיר דתרומה הראשונה היא שטובלת למעשרות ואע"פ שצריך לחזור ולתרום שנייה לא יאכל מהן עראי דמכיון שנגמר מלאכתן התרומה הא' היא שקובעת ולא יאכל עראי עד שיתרום השנייה והמעשרות ומבואר הוא להמעיין:

הלוקח תמרים וכו' וחכמים אומרים אוכל מהן עראי ומתקנן ודאי. גי' זו היא עיקרית כמבואר ובפינקסיה דחילפיי היה כתוב ומתקנן דמאי וט"ס הוא כאן כמפורש ומבואר בקושיית הש"ס אם מתקנן דמאי וכו' ומפני שדברי חכמים מבוארים הן בדין דרישא דמתני' דריש פרקין היה עובר בשוק וכו' דחדא טעמא וחדא דינא אית להו לפיכך לא הביא הרמב"ם לדין זה בפני עצמו לפי שנכלל הוא בהאי דינא דריש פרקין שכתב שם בהלכה ו':

בכלכלה של כל דבר היא מתני'. לא מצינו למי שחולק על דברי ר' אלעזר בזה והרמב"ם בפ"ג ממעשר בהלכה ד' העתיק לשון המשנה וכדברי חכמים. וכן התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן מותר לאכול מהן עראי חוץ מכלכלת תאנים שאם תרמה קודם שתגמר מלאכתן נקבעה למעשר וצ"ל דנמי אורחא דמילתא נקט וכלישנא דמתני' בעשרים תאנים שאבור לי וכו'. וסיים הרמב"ם בדין הזה בפ"ה ממעשר בהלכה ג' ואם קצץ את התאנים וצירפם וכו' חייב לעשר שהרי לא קנה אלא הנתלש. ר"ל דתרתי בעינן שיתלשם ויצרפם דאז הויא המקח בדבר התלוש וקובע הוא למעשר כשאוכל בצירוף דבאחת אחת לעולם הוא פטור וכן אם במחובר הוא שמצרפן ואוכל אין המקח קובע בדבר המחובר לקרקע והראב"ד בהשגה דעתו דבצירוף לחוד תליא מילתא שכתב לא מצא זה בתוספתא וכו' ולענין קביעות מעשר אין כאן קפידא אלא בצירוף וכו' ולא ניתן להבין דבריו דודאי כל זמן שהן מחוברין מה מועיל הצירוף לענין קביעות ובתולש בלחוד ג"כ לא כלום אם אינו מצרף ואוכל. ולא היה צריך להביא התוספתא בענין הפועל בפ"ב ודעת הרמב"ם מבואר הוא כמו שאמרנו:

דאמר ר' יוחנן מקח בחצר בשבח אינה תורה. לקמן בפ"ג בהלכה א' יתבאר מזה בס"ד וע"ש ד"ה חומר הוא בחצר בית שמירה:

הלכה ד

ר' יהודא אומר המחליף לאכול חייב לקצור פטור. כ"פ הרמב"ם בפ"ה ממעשר בהלכה ד' וכמסקנת הש"ס בסוף פ"ד דביצה והבאתי בפ' דלעיל בהלכה ו' ד"ה ואין השבת טובלת דאמר התם ר' אבין אמר ר' יוחנן א' שבת וא' תרומה וא' חצר וא' מקח כולן אין קובעין אלא בדבר שנגמר מלאכתן והתי"ט כ' כאן ומיהו נ"ל דאף לר' יהודה עד כאן לא פטר בלקצות אלא בשאוכל אחת אחת ולא צירף שתים דצירוף קובע למקח כדלעיל משנה ה' וכו' שמעתי ולא אבין דלעיל במשנה ה' במקח הקובע איירי דהרי נגמר מלאכתן דשהוא קונה ממנו באיסר חמש תאנים לאכול ואפ"ה הדין הוא דאחת אחת פטור ובצירוף הוא דקובע אבל הכא אין המקח קובע כלל בדבר שלא נגמר מלאכתו ומה מהני צירוף והראי' שכתב ממשנה ב' וג' דפרק דלקמן בדין דפועל ג"כ לא שייך כלל וכלל להא דהכא דהתם נמי שאוכל מן דבר שנגמר מלאכתו ובאחת אחת פטור ואם צירף חייב דאז המקח היא קובע וכי מה ענין זה לכאן בדבר שלא נגמר מלאכתו. ולא נמצא הדין שהמציא לעצמו בשום מקום. וכן הרמב"ם ז"ל לא חילק בדבר שלא נגמר מלאכתו דאין המקח קובע כלל וכלל דוק ותשכח כן בכל דבריו ממה שביאר בענין דין קביעות מקח וזה פשוט וברור הוא:

את שיש לו רשות להניף ואיזה זה זה הפועל. בפ' השוכר את הפועלים בארתי דמהאי ברייתא למד הרמב"ם למ"ש בפ' י"ב מהלכות שכירות בהלכה ג' המבטל ממלאכתו ואכל או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה ה"ז עובר בל"ת וכו' והשיגו עליו הראב"ד והרמב"ן ואמרו שטעה בפי' ברייתא דספרי וכו' והאמת יורה דרכו דמהאו ברייתא הוא דלמד לומר כן דהא בהדיא קאמר הת"ק את שיש לו רשות להניף וכו' אלמא דדריש הלאו דלא תניף על הפועל דבשעה שהוא מניף בשביל בעל הבית לא יניף הוא לצורך עצמו ומזה נמי סייעתא לפירושא דהרמב"ם בברייתא דספרי והבאתי' שם וע"ש בהלכה ב' ד"ה בשעת גמר מלאכה ותמצא מבואר הכל בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג

הלכה א

המעביר תאנים בחצרו לקצות וכו'. כ' הר"ב אבל הוא אסור לאכול אלא במקום כעושין הקציעות וכו' וראה זה בדברי הר"ש שהביא מקצת מפלוגתא דאמוראי בגמרא בזה. אבל תימא הוא לפרש לסתמא דמתני' לדינא הכי והא בגמ' אמרו דרב דס"ל הוא אסור לאכול

כר' ס"ל דאמר אין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו ולדברי חכמים קאמר ר' יעקב דאמרי אוכלין על מוקצה בין על מקומו בין על שלא במקומו והלכך מוקי לה דרב הוא כרבי ור' אלעזר דקאמר הוא מותר לאכול כרבנן וא"כ הלכתא כוותי' דר"א דכרבנן ס"ל. ומזה יצא לנו עוד להפליא גם בענין שכתב הכ"מ על מה שפסק הרמב"ם בפ"ג ממעשר בהלכה י"ז שכ' תאנים וענבים שבמוקצה מותר לאכול מהן עראי במקומן אבל אם נטל מן המוקצה והוליך למקום אחר לא יאכל מהן עראי שהרי נגמרה מלאכתן אע"פ שלא יבשו כל צרכן וציין הכ"מ שם ירושלמי רפ"ג דמעשרות וכר' ורב דאמרי אין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו. ואם כדבריו קשיא דהא אין הלכה כר' מחבריו אלא דאמתתן של דברים כך הן דמה שפסק הרמב"ם בדין זה לאו ממקום שציין הכ"מ הוא נלמד חדא דקשיא כדאמרן ועוד דהתם בנוטל מן המוקצה ואוכל במקום אתר הוא דאיירי ובמתני' דהכא באוכל מהן עד שלא באו למוקצה מיירי ולא קרב זה אל זה. ולא שייך ג"כ במה דמסיים הרמב"ם שהרי נגמרה מלאכתן אלא דדין הזה נלמד מהתוספתא דפ"ב והבאתי המקצת בפנים בהסוגיא דתני התם הלוקח גרוגרת מן המוקצה לא יאכל עד שיעשר דברי ר"מ אמר ר' יהודה בד"א בליקט מתוך שלו אבל בלוקט מתוך של חבירו אוכל וא"צ לעשר וא"כ מתוך שלו לכ"ע בלוקח מן המוקצה לא יאכל עד שיעשר זהו טעם הרמב"ם בדין הזה והשתא לדין מתני' דהכא דרצה הש"ס בתחילה לדמות להא דרב לר"מ דהתוספתא ואקשי עלה אין כר"מ וכו' וכמבואר בפנים והדר מדמי לה לפלוגתא דר' וחכמים ומפרש טעמי' דרב דמחלק בין הוא עצמו לבין בניו לפי שהוא ע"י שהוא תלוי במוקצה וכו' וזה הכל למאי דס"ד דדין דמשנתינו דמיא לדין דלוקח מן המוקצה ומהאי טעמא בעי לאוקמא להא דרב כר"מ ופריך עלה אי כר"מ וכו' אלא רב כרבי וכו' וכלומר אי בעית לדמויי לדין דמשנתינו לדין דלוקח מן המוקצה שפיר טפי לאוקמי להא דרב כרבי וכו' משום דאיכא טעמא לחלק אליבא דרב כדקאמר הוא ע"י שתלוי במוקצה וכו' א"כ כל הני אוקימתי למאי דס"ד לדמויי לדין דלוקח מן המוקצה אבל לקושטא דמילתא לא דמי כלל דשאני הכא דאכתי לא נגמר מלאכתן כלל אלא שבדעתו להביאן להמוקצה וזהו דעת הרמב"ם שראה דלא קאי מסקנת הש"ס כרב אליבא דרבי אלא דלא מחלקינן בדינא דמתני' בין הוא ובין בניו וב"ב דהכל מותרין לאכול אכילת עראי ולפיכך לא הביא בחבורו ללישנא דהמתני' דהכא מפני שכבר כתב הדין הזה בפ"ג ממעשר בהלכה ג' גבי הא דחשיב ששה דברים הקובעין למעשרות וא' מהן החצר וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמר מלאכתו וכמה שפי' בהלכה ד' כיצד וכו' הכניסן לבית קודם שתגמר מלאכתן ה"ז אוכל מהן עראי וא"כ אין חילוק בין הוא עצמו או בניו ובני

ביתו וזה ברור לדינא וכר"א דס"ל כר' יוחנן דסוף פ' המביא דחצר אינה קובעת כלל בדבר שלא נגמר מלאכתו ובההיא דלוקח מן המוקצה פסק כר"מ ור' יהודה דהתוספתא וסברי כרבי ובענין דין דפועלים עי' בדבור דלקמן:

אבל אם יש להן עליו מזונות הרי אלו לא יאכלו. כ' הר"ש דהוי ליה כלוקח ומקח קובע וקשה דבסוף המביא מפקינן דאין מקח קובע אלא בדבר שנגמר מלאכתו וכו' וי"ל דלגבי לוקח חשוב כנגמר מלאכתו משום דעיניו במקחו ודכוותה אמרינן בפ' השוכר אח הפועלים עכ"ל ואחריו נמשכו הר"ב והתוי"ט הסביר לזה וכתב וכן נראין דברי התוס' בפ' הפועלין וכו' ודברי התוס' הן הן דברי הר"ש דכאן. כמו שתראה במסכת ביצה דף ל"ד ע"ב בענין שהוזכר בדיבור דלעיל דכתבו שם ד"ה בניו ובני ביתו וכו' פי' בירושלמי דוקא בניו וכו' וכבר זכרנו דדעת רבי הוא ולית הלכתא כוותיה וכן בכל מקום שהובא בש"ס מסדר הזה תמצא דברי התוס' על הרוב שהן הן דברי הר"ש. וכאן נמי תימא על שלמד לפרש סתמא דמתני' לדינא מס"ד דהש"ס דהתם ונדחה להלכה דהא בפ' השוכר את הפועלים דף פ"ח ע"א גבי הא דר' ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית וכו' גריס מתיב ר' תנינא חוזאה כנפשך כן נפשו של פועל ופטור ממעשר הא לוקח חייב מאי לאו בשדה אמר רב פפא הכא בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר או לבית אי הכי בעה"ב נמי נחייב בעה"ב עיניו בתאינתו ולוקח עיניו במקחו ולוקח מדאורייתא מי מחייב והתניא וכו' תבואת זרעך ולא לוקח אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא השתא נהי דמפרשינן האי דקאמר לוקח עיניו במקחו כפי' הר"ש והתוס' הא האי שינויא למאי דס"ד דלוקח מדאורייתא מיחייב והויא קשיא לן מהאי דיוקא דכנפשך אדר' ינאי דמאי לאו בשדה ואצטריכא לן להאי שינויא דרב פפא וקאתינן לחלק בין בעה"ב ללוקח דזה עיניו וכו' אבל לבתר דאידחי האי דרשא דכנפשך אלא לדרשא אחרינא הוא כדקאמר התם ולא דייקינן הא לוקח חייב דלוקח אינו מתחייב אלא מדבריהם תו לית לן לחלק דזה עיניו בתאנתו וזה עיניו במקחו. ועוד דאי ס"ד לומר דהאי סברא קאי א"כ קשיא לן טובא בהאי גופא דר' יוחנן סוף פ' המביא דקאמר המקח אינו קובע אלא בדבר שנגמר מלאכתו והרי כל ענין הקביעות שאמרו במקח מצד הלוקח הוא דהוא לוקח ואצלו הוי הקביעות למעשר והשתא היכי משכחת לה אצלו בדבר שלא נגמר מלאכתו הא עיניו במקחו הוא ולעולם קובע הוא והיינו צריכין לחלק בין עומד בחצר וכו' כסברת התוי"ט וע"ש וכ"ז דוחק גדול הוא דהא ר' יוחנן דפ' המביא סתמא הוא דקאמר. אלא עיקר הטעם דפועלים דמשנתינו כדעת הרמב"ם בפירושו ובחבורו בפ"ה בהלכה י"ג דכשיש להן עליו מזונות הוי כפורע חובו מן הטבל ואין פורעין חוב מן הטבל כדפרישית דהוי

כמכירה וכמ"ש עוד בפ"ו בהלכה ט' בזה. ודין דפועלים במשנתינו נכלל בדין דמשנה דלקמן כמוציא פועליו לשדה וכו' וזהו שהביא הרמב"ם ללשון דמתני' דלקמן בפ"ה שם וכדפרישית בפנים דג"כ הכא מיירי דקאמר הפועלים שעמו שעושין מלאכה אחרת דאלו הפועלין שמעבירין עמו אוכלין מן התורה דהרי זה מלאכה בתלוש עד שלא נגמר מלאכתו למעשר ותו לא מידי:

המוציא פועליו לשדה וכו'. כדפרישית דהטעם ביש להן עליו מזונות לא יאכלו כ"א אחת אחת משום דבצירוף הוי כפורע חובו מן הטבל וכך הם דברי הרמב"ם וע' בריש הפרק ד"ה אבל יש להן עליו מזונות מה שדקדקתי על שאר הפירושים ומה שנתבאר שם בס"ד:

כמאן דאמר אין מזונות לאשה דבר תורה. בענין מזונות אשה פלוגתת הפוסקים הוא וכבר זכרתי מזה בפ' נערה דדעת הרמב"ם ז"ל דמד"ת הן כמ"ש בפ' י"ב מהלכות אישות וכמ"ד בבבלי שם שארה אלו מזונותיה ודעת הרמב"ן ז"ל דמזונותיה מדבריהם שתקנו לה תחת מעשה ידי' וכן הוא דעת הרא"ש ז"ל בפ' שני דייני גזירות בשמעתתא דתנן ונ"מ אם פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדה"י וע"ש ואין כאן מקומו:

מתניתא דרבי וכו'. יש לפרש נמי דאמתני' דילן קאי דהא מסיק הוי מאן תנא המעביר תא ים בחצרו לקצות וכו' ומ"מ היינו הך כעין דפרישית בפנים דגם האי ברייתא דקתני וכולן משנכנסו לעיר נטבלו אתייא כרבי כדמייתי ראי' מהאי ברייתא דדוקא בשוכח והכניסן לתוך ביתו ה"ז מחזירן למקומן ואוכל אבל במזיד לא ומאן תניתה להא רבי כדתני דאם לא שכח אלא העבירן לחצירו כדי להוליכן אח"כ לראש גגו הך העברה דחצר קובעת היא וא"כ ש"מ דבמתני' נמי בדוקא לקצות קתני וכרבי. וכל זה לנוסחא דהאי ש"ס בהאי פלוגתא דרבי ור' יוסי בר' יהודה ועיין בדבור דלקמן:

מאן תניתה רבי דתני הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו וכו'. ובתוספתא שלפנינו לא גריס הכי אלא כך הוא כתוב שם לכל הני דיני דהוזכרו המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר שפטורה מן המעשרות שכח והכניסן לתוך ביתו מוציאן לחצר ואוכל מהן עראי. המביא תאנים מן השדה לאכול בחצר שפטורה מן המעשרות שכח והעלן לראש הגג אפי' בתוך ביתו אוכל מהן עראי המביא תאנים מן השדה לאכלן בראש גגו שכח והכניסן לתוך חצר חבירו לא יאכל עד שיעשר ר' יוסי בר' יהודה אומר מעלן לראש גגו ואוכל. וכך הוא בתוספתא כתיבת יד על הקלף ישן נושן אשר לפני וכתוב שם בהך בבא בתרייתא דפליג ר' יוסי בר' יהודה. שכח והכניסן לחצר אחרת לא יאכל עד שיעשר ר' יוסי בר' יהודה אומר וכו' והרמב"ם כ' בפ"ד ממעשר בהלכה י"ג ממש כלשון התוספתא

אשר לפנינו וז"ל המביא תאנים מן השדה לאוכלן בחצר הפטורה מן המעשרות שכח והכניסן לתוך ביתו ה"ז מותר להוציאן ולאכול מהן עראי וכן אם שכח והעלן לגג אוכל מהן בגג עראי הביאן לאכלן בראש גגו ושכח והכניסן לתוך חצר חבירו נקבעו ולא יאכל עד שיעשר והרי הן דברי התוספתא דמה שאמרו בבבא שניה שכח והעלן לראש הגג אפי' בתוך ביתו אוכל מהן עראי האי אפי' בתוך ביתו אוהעלן לראש הגג קאי כלומר אפי' העלן לראש הגג שבתוך ביתו אוכל מהן עראי בראש הגג דודאי כשמכניסן אח"כ בתוך ביתו נקבעו אלא בראש גגו הוא שאוכל. ובבא השלישית שהביא ג"כ כלשון התוספתא הוא אלא שצריך ביאור כדלקמן. והראב"ד כתב על דין בבא השלישית. אני לא מצאתי כן בתוספתא אלא בחצרו לא יאכל מהן עראי ור' יוסי בר' יהודה אומר וכו' וזהו הנוסחא הנראית בעיני וכו' והכי איתא בירושלמי פ"ג בראש הפרק עכ"ל הנה מה שהביא ראי' להנוסחא שהוא מצא בהתוספתא מהא דהכא לאו ראי' היא שהרי בנוסחא דהכא לא גריס בהאי בבא ושכח אלא והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו קתני והאי העבירן ע"כ במזיד מיתפרשא דהא הש"ס קאמר על הברייתא קמייתא דקתני בה ושכח והכניסן לתוך ביתו וכו' מאן תניתה רבי דתני וכו' וכלומר כדקתני בהדיא בהאי ברייתא אחריתא דאם העבירן במתכוין לתוך חצרו מחייב רבי והלכך קתני בברייתא קמייתא שכח בדווקא וזה מבואר הוא וא"כ לא שייך זה להאי נוסחא דהבבא השלישית דהתוספתא ואם לפני הראב"ד היתה הגי' גם בבבא השלישית דהתוספתא ממש כדהכא א"כ לא שייך מה דקאמר אני לא מצאתי כן וכו' הרי זה ענין אחר הוא ואיך שיהיה הא מיהת טעמא בעי לנוסחת הרמב"ם וכמו שהוא לפנינו מפני מה חצר חבירו קובעת וכמה שמסיים בהשגה דחצר חבירו למה קובעת בשוכח הלא אינה בית לינה לזה כלל. והכ"מ רצה להגיה בדברי הרמב"ם שצ"ל לתוך חצירו במקום לחצר חבירו. והגה"ה זו מאוד קשה היא דכי חצרו עדיפא מביתו הלא אם שכח והכניסן לתוך ביתו כתב שמותר להוציאן וכו' והיאך יתכן בשכח והכניס לתוך חצרו שיקבעו למעשרות. ומה שהביא בשם הר"י קורקס ז"ל לקיים הגי' ברמב"ם ותירץ שם כולם דברים דחוקים ביותר הן דמ"ש בתחילה אפשר דלא יאכל עד שיעשר קאי אבעל החצר. זה הפי' אין לו מקום כלל דהרי דברי הרמב"ם לקוחין הן מהתוספתא כפי הנוסחא אשר לפנינו וא"א לפרש התוספתא אלא על בעל הפירות דהרי ר' יוסי בר' יודה קאמר מעלן לראש גגו ואוכל וא"כ בבעל הפירות היא דפליגי. וגם מ"ש עוד א"נ דלא אמרו וכו' אבל מי שהכניס פירותיו לחצר חבירו או לבית חבירו למה לא יקבע מידי ביערתי הקודש מביתי כתיב מן הבית הוא דכתיב וכו' הדקדוק הזה הוא נכון אבל היה לו לבאר לפי דבריו בכל מקום אשר כתב הרמב"ם

דאין בית חצירו קובע כדלקמן. ומה שחזר והקשה ע"ז מבבא קמייתא ותירץ בדוחק הרבה ולא נאריך בזה ומה שסיים וסיוע מצאתי לזה בירושלמי זה נעלם ממנו דהיכן הוא הסיוע. ואם דכוונתו על מה שכתב לחלק בין בבא זו להקמייתא דהתם כיון שנפטרו אין חוזרין לחיוב אלא במזיד אבל כאן לא העלם בראש גגו וכו' וכיון שקודם שנכנסו למקום הפטור נכנסו למקום החיוב נתחייבו וכו' דאפשר שכיון להסיוע ממה דאמרו כאן בסוף ההלכה מכיון שהתחיל בהן דרך היתר מותר. ואיני רואה שום סיוע דמה דאמרו כאן בענין זה הכל הוא אליבא דהני תנאי דלית הלכתא כוותיהו ואין אנו מביאין ראי' לדברי הרמב"ם אלא מהמוסכם והמסקנא. סוף דבר לא נחה דעתינו בתוכן דבריו לתרץ לנוסחת הרמב"ם ולנוסחת התוספתא אשר לפנינו. אמנם כאשר נדע מקור הדבר מהיכן הוא נלמד לחלק בין ביתו וחצרו לבין בית וחצר חבירו אז נדע כל חלוקי הדינים השייכים לזה ויובנו דברי התוספתא ודברי הרמב"ם כפי הנוסחא אשר לפנינו ואינם סותרין ג"כ להנוסחא דהכא בהאי ברייתא. מקור הדין נלמד הוא ממתני' ב' וג' דפרק דלעיל היו יושבין בשער או בחנות וכו' המעלה פירות מן הגליל ליהודה וכו' כמו שמבוארין הן במקומן דחדא דינא וחדא טעמא אית להו וכדאמר הכא בגמרא בהלכה ב' הדא אמרה שביתו טובל לו אבל לא לאחרים וכמ"ש הרמב"ם לדין משנה ב' בפ"ה בה"ח וכן אנשים שהיו יושבין בשער או בחנות וכו' וכמו שהכרחתי פירושו לעיל שם במקומו דלשון המשנה ודברי הש"ס מורים לנו להדיא כפירושו וע"ש. וגם שם אמר הראב"ד יש כאן שיבוש וכאן הוא סותר למה שכתב למעלה לחצר חבירו וכו' ואם היה מדקדק בדברי הרמב"ם בזה היה רואה שאינו סותר שהרי סיים שם וכבר בארנו שאין הבית שאינו שלו קובע לו כשיעברו הפירות בתוכו. הבט נא וראה היאך מלמדנו במה שסיים כשיעברו הפירות בתוכו להבין במה הוא דאמרו לחלק בין הבית וחצר שהוא שלו לבין שאינו שלו דלא אמרו כן אלא דוקא במעביר אותן דרך העברה בעלמא אבל לא בהכנסה על מנת להניחם שם. וזה נלמד ממתני' דהמעלה פירות מן הגליל ולזה כיון באומרו וכבר ביארנו וכו' כמ"ש דין הזה למעלה בפ"ד בהלי"א המוליך פירותיו ממקום למקום אע"פ שהוא נכנס בהן לבתים ולחצרות בדרך לא נקבעו אלא אוכל עראי עד שיגיע למקום שהוא סוף מגמתו. הרי דוקא במעביר דרך בית וחצר אחרים בהעברה בעלמא הוא דאמרו דאינו קובע תדע שכל כרחך כן הוא דהא בהדיא אמרו עד שמגיע למקום שהוא הולך וא"כ כשמגיע שם נקבעו והרי גם שם אינם בביתו ובחצרו שלו אלא ודאי דלא אמרו שהבית והחצר של חבירו אינו קובע כ"א במעביר דרך העברה בעלמא דבכה"ג בית וחצר שלו קובעין הן אם העבירן במתכוין ולא בשוגג ובית וחצר של חבירו אינם קובעין בהעברה

בעלמא ואפי' במתכוין ומזה נדע לפרש ג"כ במ"ש בפ"ד בהלכה ה' בית הספר ובה"מ טובל לזה שיושב ומלמד מפני שהם כביתו ואין טובליו לאחרים היינו נמי במעביר אותן דרך העברה בעלמא וסמך על מה שכתב כאן וטעמא דמילתא דכשמעביר במתכוין ואפי' על מנת לאכלן במקום פטור כגון בחצר שאינה משתמרת או בראש גגו וכה"ג לא היה לו להעביר דרך ביתו או חצירו שהוא מקום החוב לפיכך משהעבירן דרך מקום החיוב נתחייבו וכסבר' ר' בהברייתא לפי הנוסחא דמייתי הכא אבל אם העבירן דרך בית וחצר חבירו וזה לפי הצורך שנצטרך לו להעבירן דרך שם וכגוונא דמתני' המעלה פירות מגליל וכו' וכיוצא בזה לא נקבעו דמה היה לו לעשות וא"א לו בע"א ומזה נמשך לנו הטעם לידע ג"כ מה דאמרו בשוכח והכניסן לתוך ביתו קודם שהביאן למקום הפטור שדעתו לאכלן שם דלא נקבעו דהואיל ושוגג הוא הך הכנסה לאו הכנסה הוא לענין שיקבעו דעדיין הוא במחשבתו להביאן למקום הפטור אלא שטעה והכניסן לתוך הבית וכל שניכר שהיא בטעות לאו כלום הוא והשתא ממילא נדע החילוק בשוכח בין המכניסן לביתו וחצרו ובין המכניסן לבית וחצר חבירו דהא כבר הקדמנו דמה שאמרו דבית וחצר חבירו אינם קובעין היינו דווקא בדרך העברה אבל במכניס אפי' לשעה וכגוונא דהמתני' המוליך פירות מגליל וכו' דכשמגיע למקום שהוא הולך נקבעו שה ואף שאינו אלא לפי שעה עד שמוכרן שם וכן כל כיוצא בזה וא"כ בגוונא דאיירינן הכא שדעתו להביאן למקום הפטור ולאכלן כגון בראש גגו וכיוצא בו ושכח והכניסן לתוך בית או חצר חבירו אין כאן טעם לומר דהכנסה שהכניס בשוגג לאו הכנסה הוא דהא אינו ניכר שהוא בטעות דאם עדיין הוא במחשבתו להביאן בראש גגו שלו למה הכניסן לתוך חצר חבירו ודמיא להא דאמרינן בעלמא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו בעינן וליכא אלא אמרינן דהכניסן שם לפי שעה עד שיהא לו פנאי לקחתן משם והכנסה אפי' לפי שעה אף בבית וחצר חבירו קובעת הוא כדלעיל זהו הנלע"ד בטעם התוספתא לפי הנוסחא אשר לפנינו וכך היתה לפני הרמב"ם ז"ל ואין זה סותר כלל וכלל לנוסחא דברייתא דהכא דבהעבירן לחצירו במתכוין איירי למעוטי בשוכח וזה מבואר הוא ואין להאריך יותר:

חומר הוא בחצר בית שמירה וכו'. משמע דלדעת ר"ל חצר בית שמירה מדאורייתא היא קובעת למעשר כמו הבית דהא לדידיה חמורה היא משבת לענין קביעות והכי אמר בהדיא לקמן ריש פ"ד דלר"ל חצר בית שמירה תורה וזה דעת ר' יוחנן בעצמו הוא בבבלי פ' השוכר את הפועלים דף פ"ח דקאמר ר' ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת וכו' חצר דומיא דבית מה בית המשתמר אף חצר המשתמרת וכו' וכה"ג שכיח הרבה בהש"ס הזה דהוחלפו דעת

התנאים והאמוראים עם נוסחת הש"ס הבבלי ולכאורה היה נראה דדעת הרמב"ם כר' יוחנן דהתם וכר"ל דהכא שכתב בריש פ"ד ממעשר אין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכניסנו לביתו וכו' ובהלכה ז' כתב כשם שהבית קובע למעשר כך החצר קובעת למעשר וכו' אלא דממה שכתב שם בהלכה ב' יראה לי וכו' אבל אם נקבעו בשאר הששה דברים שמנינו אין לוקין עליו אלא מכות מרדות מדבריהן והחצר הוא א' מהששה דברים שמנה אותם למעלה בפ"ג בהל"ג א"כ מדרבנן הוא וכר' יוחנן דהכא וכר' ינאי דהתם. וכבר זכרתי מזה לעיל בפ"ק בה"ו ד"ה ואין השבת טובלת:

לעשות עמו בזיתים. לנכש בזיתים כדמוקי לה בגמ' וכמה שביארתי בפנים וכ"כ הרמב"ם בפ"ה ממעשר בהלכ' י' שכרו לנכש עמו בזיתים והתנה הפועל שיאכל בזיתים וכו' ע"ש:

מצא כלכלה מחופה וכו'. דין זה כ' הרמב"ם לענין חיוב מעשר בפ"ג ממעשר בהלכה כ"ב ולענין גזל ביאר במקומו בפט"ו מהלכ' גזילה ואבידה במה דיש חשש ובמה דליכא:

הדא אמרה דמים כמקח הן. כ"פ הרמב"ם בריש פ"ה ממעשר ומאימתי יקבעו משיתן את הדמים אע"פ שלא משך:

מצא כלכלה במקום שהרוב מכניסין לשוק וכו'. מבואר היטב בפנים וללשון הב' שפירשתי בדברי ר' יוסי בר' בון ע"כ צריך להגיה כמו שהוא בפנים וללשון הא' היה ג"כ צריך להגיה בהאי וחש לומר וכו' דהיה צ"ל ונמצאת תרומת מעשר טבולה לתרומה גדולה כדגריס לעיל ולא רציתי להאריך וסמכתי על המעיין המבין. ודברי הרמב"ם הן בדין הזה בפ"ג ממעשר בהלכה כ"ב כפשטה דברייתא ורמז בדבריו למאי דסתמא דהש"ס קאמר על הא דבעי ר' יונה וכו' אם אומר את כן לא נמצאת מקדים וכדפרישית דאלא על כרחך צ"ל ואם מכניסה לבית מתקנה ודאי וכ"כ הוא ז"ל שם ע"ש:

תיפתר שמת מתוך ישוב. התוס' בע"ז דף מ"א ע"ב מביאין לזה והרמב"ם בפ"י ממעשר בהל"ב סתם דבריו בדין זה ומשמע דהואיל ונשנה הדין הזה בכמה מקומות בש"ס דילן סתם דעתו ז"ל דאע"פ שאינו ידוע שמת ביישוב הדעת אין חוששין לכלום:

מן הבית זו חלה הדא אמרה מן השדה. לפ"ז כל הני דלעיל לאו בדוקא נשנו והאי מ"ד אהאי מתני' הוא דסמיך דדריש לישנא דקרא ש"מ בדוקא נשנית. והרמב"ם לא גילה דעתו בזה להדיא בשאר מעשרות כ"א בתרומה כ' בפ"ה מה' תרומות בהלכה ה' מאימתי תורמין את הגורן משיברור. ומשמע דבשאר מעשרות הואיל והטבל אינו נקבע מן התורה אלא בכניסתו לבית א"כ עיקר מצותן מן התורה מן הבית הוא ובתרומה אע"פ שג"כ אינו נקבע הטבל כ"א אחר שיכניסנו להבית מ"מ מכיון דמצינו בתוספתא בהדיא

כן העתיק הוא ז"ל לזה ומשום הסיפא ברר מקצת תורמין מן הברור על שאינו ברור וזהו כגי' התוספתא דכתיבת יד אשר לפני כבר מקצת הגורן תורם מן הכבור על שאינו כבור וכך הוא הגי' בהאי תלמודא לעיל בפ"ק בהלכה ו' ע"ש ד"ה תני אבל כובר הוא מקצת:

הלכה ב

מצא קציצות בדרך אפי' בצד שדה קציצות. ובריש אלו מציאות בבבלי מעתיק קציעות והיינו הך כדפרישית וכדפירש"י ז"ל שם וכך נראה מדברי הרמב"ם בחבורו בפ"ג בהלכה כ"א דמעתיק קציצות כנסחת המשניות וכתב אפי' בצד שדה קציצות הרי אלו פטורין מן המעשר. ואפי' בצד שדה וכו' זהו כנסחא דהכא ומשמע דבקציעות איירינן דשוטחין אותן בהשדה. ומשמע מדבריו דהרבותא נמי לענין פיטור מן המעשר הוא וכדפרי' בפנים בלשון הב' ועוד יש לומר דהרבותא לענין מעשר כך הוא דבתוספתא בפ"ב תני מצא קציצות לא יהא קוצץ והולך בהן לפי שנחשדו רוב אדם עליהם. והשתא אשמועינן רבותא להתנא דמתני' דאפי' בצד שדה קציעות ויחשדו רוב אדם עליהן אעפ"כ פטורין מן המעשר ולאפוקי מתנא דהתוספתא וטעמא מפני שלא נגמר מלאכתן:

והחרובין עד שלא כנסן לראש הגג מוריד מהן לבהמה ופטור וכו'. כתב הר"ש דאוכלין על המוקצה בין במקומן בין בשלא במקומן אפי' לרב כדפרשינן לעיל אבל לעולם לאו דוקא לבהמה וה"ה לאדם והא דנקט לבהמה כדמפרש בירושלמי לפי שאין דרך ת"ח לאכול בשוק. ועל שהוא מחזיר את המותר כתב דכל היכא דמותרו חוזר לא נטבל כדאמרי' בסוף פ' המביא עכ"ל. וכבר עמדתי על כל דבריו לעיל בפ"ק בה"ו וע"ש בד"ה תני משיעמיד ערימה בראש גגו ותמצא מבואר כל הצורך לדעת הרמב"ם ז"ל בפירוש הדינים של מאכיל לבהמה ושל מחזיר את המותר בכל מקום ששנינו מענין דינים הללו. וכפי אשר מוכח מהמסקנת הש"ס דהתם ודהכא ותבין מכלל הדברים בדין החרובין שיאמר ונשנה כאן דעל כרחך בחרובין שנגמר מלאכתן בשדה מיירי ודוקא לבהמה הוא דמאכיל ואכילת עראי בדוקא וטעמא דקאמר מפני שמחזיר את המותר כדי שיהא ניכר שעראי הוא מאכיל אבל לאדם לא מהני מחזיר את המותר לשיהא נקרא אכילת עראי ומה דאיתמר בסוף פ' המביא דמחזיר את המותר מהני אף לענין אכילת אדם שלא יהא נקבע למעשר היינו אליבא דר"א דלקמן פ"ד הוא דאיתמר בדוקא. וכן להא דגריס בפ"ק דשבת דף י"א ע"ב מפני שהוא מחזיר את המותר לענין שתיית אדם ג"כ אליבא דר"א דוקא הא וחכמים דמשנה ד' דף"ד שותין על הגת וכו' היינו ר"א דמשנה ג' שם הנוטל זיתים מן המעטן וכו' כך הוא דעת הרמב"ם וכך הוא מוכח מהש"ס ושם תמצא בביאור ובהכרח לכל מה שנזכר. ומה שכתב הר"ש כאן דהא דנקט לבהמה כדמפרש בירושלמי

וכו' קשיא טובא על דבריו דלא מצינן לפרש דהאי אית תניי תני שאין שבת של ת"ח וכו' דאיתמר בהסוגיא דעל המתני' ודין דחרובין קאי כמו שביארתי בפנים בהסוגיא ועיקר הקושיא דאם לדינא מותר אף באכילת אדם וא"כ בחרובין שלא נגמר מלאכתן מיירי דמותר באכילת עראי לאדם מאי האי דקאמר שאין שבח של ת"ח להיות אוכל בשוק ולמה לו לאכול בשוק יקח מהן ויאכל בבית או בחצר אכילת עראי שהרי אינם קובעין בדבר שלא נגמר מלאכתן וזה מוסכם לכ"ע דהא כי אתא רבין א"ר יוחנן דסוף פ' המביא למסקנא הוא דנקטינן דאחד שבת ואחד תרומה ואחד חצר ואחד מקח כולן אין קובעין אלא בדבר שנגמר מלאכתו וכך הם דברי ר' יוחנן דהכא לעיל בהלכה א' ובכמה מקומות בפשיטות וא"כ היאך יתרץ הש"ס כאן דהא דנקט לבהמה לפי שאין שבח לת"ח שיאכל בשוק והאי קושיא לית לה פירוקא ועל כרחך דהאי אית תניי תני אין מקומו כאן אלא בהלכה דלקמן הוא דשייך ועל דברי התנא כל שאין אדם בוש מלאכול בתוכה קאי לפי שאין שבח וכו' וזהו בלתי ספק דכך נמצא בהרבה והרבה מקומות בש"ס הזה שהועתקו והוקבעו הדברים שלא במקומן ודבר פשוט הוא למי שמורגל בש"ס הזה והולך בו על הסדר והר"ב שפירש בכאן והחרובין עד שלא כנסן לראש הגג לעשות מהן ערימה שהוא גרנן של חרובים למעשר כדתנן בפ"ק בזה נמשך אחרי דברי הר"ש ואנן לא תנן אלא סתם משיעמיד ערימה והש"ס דמייתי התם להברייתא משיעמיד ערימה בראש גגו מפרש לה דאף בראש גגו קאמר דכ"ש אם העמיד מהן ערימה בהשדה וכמו שמבואר הכל במקומו שם. ומ"ש ומוריד מהן לבהמה אבל הוא לא יאכל שאין אוכלין על המוקצה אלא במקומן וכו' בזה לקח לו דרך לעצמו ולא כדרך הר"ש ולא כדרך הרמב"ם בפירושו ובחבורו. וכבר מבואר לעיל בריש פרקין דהאי סברא דרבי הוא אבל חכמים סברי דאוכלין על המוקצה בין במקומה ובין שלא במקומה. גם מ"ש מתוך שאין החרובין מאכל בהמה וכו' לא כך אמרו כאן בראש פרקין דבפשיטות קאמר רבי לר' יוסי בן שאול לא תתיבני חרובין חרובין מאכל בהמה הן. כללו של דבר אין לנו אלא כפי' הרמב"ם בכל הדינים הללו וכמבואר הכל בהכרח ובטוב טעם ומבוארין הן להמבין וכדפרישית בפנים:

לא אמרו אלא לדרך וכו'. כדפרישית דמשום גזל הוא דאיתמר ובזה מדויקין הן דברי הרמב"ם דבפט"ו מהלכת גזילה ואבידה בהלכ' ט"ו כתב וכן תאנה שהיא נוטה על הדרך ונמצאו תאנים תחתיה מותרות משום גזל וכו' ופטורות משום מעשר ור"ל דהעיקר ששנינו לדרך משום גזל הוא דנשנה ואגב כתב ג"כ שפטורות משום מעשר דבאמת הדין כך הוא דאם מותרות משום גזל לפי שהבעלים מתייאשים מהן א"כ הפקר הן ופטורות ממעשר אבל כאן במקומו בפ"ג מהלכ' מעשר בהלכה כ"ד דקדק ולא העתיק

נוטה לדרך אלא כתב המוצא זיתים תחת הזית וכו' וזהו ג"כ כדאמר ר' יונה לקמיה והוא שמצא זיתים תחת זיתים וכו' ובתאנים סתם וכתב מצא תאנים תחת התאנים ה"ז ספק שהרי משתנות וכו' שמא מתאינה זו נפלו או מתאנים שנתעשרו ור"ל בזה דאף דאין כאן ספק שמא מעוברי דרכים נפלו דאינה נוטה על הדרך ואין כאן לומר שמא הפקר הן אפ"ה הספק ממקום אחר הוא שמא מתאנה זו ויודע הוא שלא נתעשרו או מאילן תאנה אתר ומאותן שכבר נתעשרו והדין בזה שיתקן מספק כמו בתורת דמאי וכ"כ בפי' המשנה ולפ"ז מ"ש הראב"ד זה א"צ אלא שמא הפקירם וכתב הכ"מ דא"ל חדא מתרי טעמי נקט ולענ"ד דבריו בדקדוק גדול הן דאף במקום דליכא ספיקא דהפקר מ"מ הך ספיקא איכא ולפיכך השמיט כאן על הדרך. והיותר מבואר הוא דבפי' נמאסת דאמרו באלו מציאות לדעתו ז"ל שני הפירושים שהביאו התוס' שם אמת הן לדינא מפני שהיא נמאסת א"כ לענין גזל אמרינן שהבעלין מתייאשין מהן לדברי הכל דפליגי התם בייאוש שלא מדעת ובכה"ג פטורות מהמעשר לגמרי וגם היא נשתנית וא"כ אינה ניכרת אם מתאינה זו וכו' ולפיכך אפילו אינה נוטה על הדרך פטורות מחיוב ודאי במעשרות וספק הוא ואין להאריך:

אמר ר' לעזר הדא דתימא במקום שאין רוב דורסין בשדות. מבואר היטב בפנים דברי ר' אלעזר ובמאי דפליג [על] הדיוקי' דשמע ממילתיה (דר' בון) [דר' שאול] ומכלל הדברים האלה למדנו להבין דברי הרמב"ם בדין זה שכתב בפ"ג מהלכ' מעשר בהלכה כ"א מצא גרוגרות אם דרסו רוב הגרוגרות רוב האדם חייב לעשר ולכאורה רוב גרוגרות מאן דכר שמייהו ובמתני' לא תנינן אלא אם דרסו רוב בני אדם. אבל ילמד הוא מדברי ר' אלעזר דקאמר במקום שרוב דורסין אותם שדרסו אותן המיעוט העתידין לדרוס מצטרפין וכדפרישית דהואיל ורוב בני אדם דרסו ורוב גרוגרות נדרסו מצטרפין הכל לחיובא ואף אותן המיעוט ואפי' נראית היא שאינה דרוסה כמבואר וזהו דהשמיענו הרמב"ם וכרב רוב הגרוגרות רוב האדם:

אית תניי תני שאין שבתו של ת"ח להיות אוכל בשוק. מבואר הוא בפנים דא"א זה לפרש דאהאי מתני' קאי ועיקר הקושיא שאין עליה תשובה דהרי אם בחרובין שלא יגמר מלאכתן מיירי דע"כ כך הוא למאן דמפרש דאמתני' קאי א"כ יכול הוא לאכול אף בבית או בחצר המשתמרת אנילת עראי וכמו שמוזכר ג"כ לעיל בד"ה והחרובין ועל כרחין דהאי לא קאי אלא על המתניתין דלקמן כמבואר בפנים והאמת יורה דרכו:

הלכה ג

הלכה כדברי כולהן להחמיר. והכי אמר ר' בבבלי נדה דף כ"ז הלכה כדברי כולן להחמיר וע"ז סמך הרמב"ם ופסק בפ"ד ממעשר בהלכה ח' דכשיש אתת מהן קובעת ולא כדקאמר הכא לקמן דהורי ר' יוחנן הלכה כרשב"א דר"ע. ובההיא דשני דיורין דקובעת ג"כ מהאי טעמא דלא סמיך אהאי פסקא דהכא דהורי כרשב"א וביאר הוא ז"ל הטעם דהרי מ"מ הן פותחין ונועלין וחצר המיותרת היא וע"ש:

אף הגג אינו פוטר עד שיהא בו ארבע על ארבע. ואז אע"פ שהבית שלמטה קובע הוא אפ"ה הגג אינו קובע דהוי כמקום בפני עצמו אבל אם אין בו ארבע על ארבע ובבית יש בו כגון שהבית משופע ועולה הוא הוי הגג כמקצת אויר הבית וקובע כ"כ הרמב"ם שם בהלכה ג':

מן מה דתני בית ספר ובית תלמוד וכו'. בתוספתא תני בית הכנסת ובית התלמוד אם יש בהן בית דירה אין אוכלין בהן עראי. והך ברייתא דמייתי הכא דמחלק בין לו ובין לאחרים ומסתמא דג"כ בשיש בהן בית דירה מיירי וצ"ל דהך דתוספתא נמי להני דהיושבין בהן מיירי דלהן קובעין וכך נראה מסתימת דברי הרמב"ם בדין דהתוספתא בפ"ד בהלכה ו' וסמיך כל מ"ש למעלה בהלכה ה' לדין בית הספר ובית המדרש דלזה שהוא יושב ומלמד שם הוא דקובעין שהן כביתו אבל לא לאחרים. ובגופא דדינא בענין החילוק בין בית שלו לבית אחרים נתבאר לעיל בהלכה א' ועיין בד"ה מאן תניתה רבי:

הלכה ד

ר' ירמיה בעי זרק את הראשונה למעלה מאויר עשרה וכו'. הך בעי' וכן הא דבעי בסוף ההלכה נתגלגלה מאלי' וכו' ולא איפשיטו ולא הביא הרמב"ם מענין ספיקי דהני בעיות כלום ומשום דהא דחצר קובעת מדרבנן היא ולא מחמרינן בספק ואפשר דהא דבעי הכא אליבא דר"ל הוא דבעי דס"ל דחצר בית שמירה מן התורה היא קובעת כדאמר לקמן בריש פ"ד:

כמות שהיא אחת וכו'. בבבלי סוף פ' כיצד צולין גריס השותה כוסו בבת אחת ה"ז גרגרן וכו' ולא מחלק בין מזוג או לא מזוג:

היה עומד בעיר וכו'. לעיל בפ"ה דפאה נתבאר דגי' התוספתא עיקרית היא ע"ש:

תני בשם ר' נחמי' חצר שהיא נעדרת הרי היא כגינה וכו' זרע רובה חייבת נטע רובה פטורה וכו'. וכך הם דברי הרמב"ם בזה בפ"ד ממעשר בהי"ד וכגי' הספר אשר לפנינו וכמו שביארתי בפנים במילתא בטעמא והראב"ד בהשגה שם רצה לשבש הגי' וגריס איפכא משום דקשיא ליה ההיא דעירובין דף כ"ג קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף

לדירה נזרע רובו הרי הוא כגנה ואסור נטע רובה הרי הוא כחצר ומותר אלמא דזרעים הוא דמבטלי דירה ולא נטיעות והרמב"ם בעצמו פסק כן בהלכ' שבת פ' י"ו בהלכה ו' ועיין בכ"מ במה שרצה לחלק ולומר דשאני דין מעשר מדין עירוב וכו' ואין במשמע לחילוק הזה ונראה לומר לדעת הרמב"ם דשאני קרפף מחצר דהכא דקרפף אין תשמישו רב וזרעים שבו משוי ליה כגינה דסתם גינה נזרעת היא והנטיעות משוי ליה כחצר (ובחצר גופיה ג"כ כשאינן נטועות לנוי כסתם נטיעות גם לענין מעשר נשאר לו דין חצר) אבל חצר דהכא דע"כ במשתמרת איירי דאותה היא שקובעת למעשר ובחצר כזה תשמישה רב והלכך בין זרעים ובין נטיעות לא מבטלי ליה מתורת חצר דמסתמא אינן אלא לפי שעה ולא לקיום דלא יבטל תשמיש החצר מפני הזרעים והנטיעות אא"כ נטע הנטיעות לנויה של חצר דאז ניכר שנטען לקיום כדפרישית בפנים וע"ש בעירובין בשם תי"ט דכתבו ג"כ לחלק כעין זה בין קרפף לחצר:

אמר ר' חיננא והוא שעלה דרך הנוף וכו'. לדברי ר' חיננא דהכא פשוט הוא דלמאי דמפרש מתני' דהכא וכן מתני' דאלו הן הגולין אילן העומד בתוך התחום וכו' הכל הולך אחר הנוף דלא אמרינן שדינן נופו בתר עיקרו ומשום דס"ל דבנוף מיתדר ליה ובעיקרו לא מיתדר ליה וזהו כדאמר בבבלי סוף פ' הנזכר דף י"ב לשנויי רומיא דערי מקלט אמעשר והיינו דמדייק לומר והוא שעלה דרך הנוף וכו' כדפרישית בפנים ומוקי לסיפא דמתני' ובירושלים וכו' כב"ש דוקא כי היכי דלא תקשי אמתני' דפ"ג דמעשר שני אילן שהוא עומד בפנים וכו' כמבואר והתם איכא כמה שינויי בהך דרמי מעשר אמעשר ורב אשי קאמר התם לבסוף מאי אחר הנוף אף אתר הנוף ולדעת הרמב"ם הכי פירושא דרב אשי בא לתרץ הכל דהא דקאמר בערי מקלט הכל הולך אחר הנוף היינו לחומרא דאף אחר הנוף אזלינן לענין דלא מצי קטיל ליה אף בהנוף נוטה חוץ לתחום כי היכי דלא מצי קטיל לי' בעיקרו שהוא בתוך התחום וכן איפכא אף האילן עומד בחוץ ונופו נוטה לתוך התחום לא מצי קטיל לי' בעקרו כי היכי דלא מצי קטיל לי' בנופו שהוא מבפנים כדפרישית במתני' והא דנקט אף אחר הנוף משום דס"ד דבערי מקלט לא אזלינן בתר נוף דלא מיתדר לי' קמ"ל ובהכי ניחא ליישב דקדוק התוס' שם להך פירושא ע"ש וכך הם דברי הרמב"ם בסוף פ"ח מהלכ' רוצח ובירושלים לענין פדיון מעשר שני אמרינן הכל הולך אף אחר הנוף וכדבריו ז"ל בפ"ב דמעשר שני בהלכה טו אבל לא לענין אכילה וטעמא דהכל להחמיר הוא דאמרינן בדוקא וכדמסיק לקמן בפ"ג דמעשר שני:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד

הלכה א

הכובש השולק המולח. כובש ומולת חדא הוא כדפרישית דכובש במי מלח חייב מטעמא דהמלח קובע והמולח אפי' בשדה חייב וכ"כ הרמב"ם בפ"ה ממעשר בהי"ד אחד המבשל וא' השולק ואחד הכובש קובע למעשר ובהי"ח כתב המולח פירות בשדה נקבעו. ודעת הראב"ד בהשגה פ"ג בהלכה ג' לפרש הכובש בחומץ ודקדק על הרמב"ם שלא מנה גם לכובש בחומץ והמשנה מנאן שנים. ואפשר לא היה בנסחת המשנה לפניו המולח בשדה ומשמע לו דתרתי נינהו אבל לפי נוסחא דהכא וכך הוא במשנה הנדפסת בהגמרא המולח בשדה הא קמ"ל דאף בשדה קובע המלח אם מלח הרבה ביחד ולאפוקי המטבל בשדה כדתני לקמן וכן הש"ס לא מנה אלא ששה דברים בלבד והשולק דהמתני' משמע דבציר הוא ממבושל וכך הם דברי הרמב"ם דלעיל אחד המבשל ואחד השולק א"כ שולק פחות הוא מהמבשל וכך משמע ממסקנת הש"ס דלא בעינן עד שישלק כל צרכו וכבר כתבתי בחבורי ריש פ"ו דנדרים מזה והבאתי בשם הרשב"א ז"ל שכתב דודאי שלוק משמע הכין ומשמע הכין ולפיכך לפעמים מצינו דשלוק הוא יותר מבישול כדמשמע בפ' כל הבשר דף קי"א גבי הכבד אוסרת וכו' ומשמע נמי דלפעמים פחות הוא ממבושל כדמצינו בנדרים שם דהנודר מן המבושל מותר בשלוק שכך הוא לשון בני אדם כל שהוא מבושל הרבה מבושל קרו ליה ושאינו מבושל כל צרכו שלוק קרו ליה וכן משמע מהכא לעיל פ"י דתרומות בהלכה ע' דקאמר לית כאן נכבשין אלא נשלקין דכבוש כרותח הוא אלמא דשלוק בציר ממבושל ובזה מתיישב קושיית הר"ש בתרומות שם והביא התוי"ט כאן וכתב וצריך לי עיון ועיין לעיל בתרומות שם ד"ה לית כאן נכבשין. וסיים הרמב"ם בפ"ה הנזכר אבל המעשן את הפירות עד שהכשירן ה"ז ספק וכתב הכ"מ בשם הר"י קורקס ז"ל דנלמד מהבעי' דפ' הפועלים פועל מהו שיהבהב באור ואוכל דמהבהב היינו מעשן והוא ז"ל כתב ע"ז ול"נ דאין משם ראיה עכ"ל והאמת דלא משם הוא נלמד אלא מהאי תלמודא ריש פ' הנודר מן המבושל דגריס שם מעושן מהו שיהא בו משום בישולי גוים מהו שיהא בו משום תבשילי שבת מהו שיהא בו משום בשר בחלב מהו שיטבל למעשרות וכו' וכל הני בעיות לא איפשיטו ולפיכך כתב הרמב"ם כאן ה"ז ספק ובבישולי שבת ובב"ח פטור הוא ובישולי נכרים פסק בפ' י"ז ממ"א דמותר וכתבתי שם הטעם משום דבישולי נכרים מדרבנן הוא ואע"ג דקביעות בישול למעשר ג"כ מדרבנן הוא מ"מ עיקר דין המעשר מן התורה הוא אבל לבישולי עכו"ם לא מצינו עיקר מן התורה כ"א אסמכתא בעלמא:

המקטף שיבלין לאכלן מלילות וכו'. כך הובאה הברייתא בבבלי פ"ק דביצה דף י"ג וכן פסק הרמב"ם בפ"ג ממעשר בהלכה ה' ועיין מה שכתבתי בענין פלוגתא דר"מ ור' יוסי בר' יהודה שם לעיל בפ"ה דדמאי בהלכה ב' ד"ה הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת ומה שנתבאר מהסוגיא דהתם בס"ד:

כבש ושלק שלא מדעת הבעלים תפלוגתא דר' יוחנן ורשב"ל וכו'. והרמב"ם בפ"ג שם בהלכה ז' פסק כר' יוחנן ובין הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו ובין הקובע בא' מהששה דברים שלא מדעת חבירו נטבלו. ואע"ג דר' יודן דחי לה הכא דשאני הממרח דניחא ליה בכך אבל כובש ושולק איפשר שרצון הבעלים שלא לכבוש ולשלוק מ"מ משמע מדלקמן בפ"ה דאף בשאר הדברים הקובעין הדין כן וע"ש:

שלקו ברשות הקדש ופדאו וכו'. כל הני בעיות אליבא דר"ל שייכי כדפרישית בלשון הב' דכולהו בלשון שאלה איתאמרו. והרמב"ם פסק כר' יוחנן דאף חצר בית שמירה מדבריהם קובעת כמה שזכרתי מזה לעיל:

אמר ר' אלעזר לקדירה ריקנית וכו'. הר"ש הביא לפרש להמתני' כן ואחריו נמשך הר"ב אבל הש"ס דחי לה וקאמר מתני' לא אמרה כן וכו' וכך הם דברי הרמב"ם בחבורו פ"ג בהלכה י"ט שכתב וכן נוטל מן היין ונותן לקערה לתוך תבשיל צונן ואוכל אבל לא לתוך הקדירה אע"פ שהיא צוננת מפני שהיא כבור קטן א"כ אף בקדירה מיירי שיש בה תבשיל צונן וכדפרישית במתני' תינוק שחיפה כלכלה וכו'. למאי דקאמר רב המנונא דמעשה מוכיח על מחשבתו בעינן כמו שהסברתי בפנים א"כ ע"כ דבעי לאוקמי מתני' בשלקטום עם דמדומי חמה וכו' כדמסיק אליביה לקמן אבל למאי דקי"ל כר' יוחנן בפ"ק דחולין דף י"ג דיש לקטן מעשה מדאורייתא וכו' וכדמסיק התם א"כ בכל מקום דאיכא מעשה מהני ולפיכך הביא הרמב"ם ז"ל דין זה כלשון המשנה בפ"ה ממעשר בהלכה כ"א תינוקות שטמנו תאנים לשבת וכו' דהמעשה שטמנו מהני ועוד דבבבלי סוף פ' המביא מביא ג"כ כלשון המשנה דלא בעינן להאי אוקימתא דרב המנונא דהכא דלעולם השבת קובעת למעשר ואפי' לקטום בתחלה שלא לצורך השבת וכדר' יוחנן דאמר לעיל בפ"ב סתמא דלעולם השבת טובלת והא דשקיל וטרי הכא אליבא דר' יוחנן היינו לפי האי אוקמתא דרב המנונא דס"ל דבעינן שיהא ניכר שלקטום לשבת קאמר דנוכל לשנויי בכה"ג אליבא דכ"ע אבל לפי האמת השבת טובלת לר' יוחנן אפי' שלא לקטום לצורך השבת. ובתאנה שהיא מיוחדת לשבת הוקבעה הכלכלה שלקט ממנה אע"פ שלא הגיע שבת כדכתב הרמב"ם שם אח"ז בהלכה כ"ב וזהו נלמד מדהכא לקמן וכבר זכרתי מזה לעיל פ"ב בהלכה ג' ד"ה ר' יוחנן ע"ש:

הלכה ב

אלא ע"י זה ועל ידי זה. או או קאמר ומתני' מיתפרשא כמבואר בפנים וכך מבואר מדברי הרמב"ם בדין זה בפ"ה שם בהלכה י"ח. והר"ב שפירש שאין קובע אלא במלח וצירוף שתים וזה ממה שראה בהר"ש שהעתיק להאי דהכא ואם כך היתה ג"כ כוונת הר"ש קשה דא"כ מאי משני הא האי דקשיא ליה להש"ס אם מלח למה לי צירוף וכו' וע"כ הוא כדאמרן וזה פשוט:

אלא כי אנן קיימין בשיש לו מעטן טהור וכו'. בבבלי סוף פ"ד דביצה מוקי לה טפי בפשיטות לדברי ר"א דבגברא טמא איירי ורישא במעטן טהור וסיפא במעטן טמא כדפרישית במתני'. ודע דכל זה דוקא אליבא דר"א כדקאמר התם ושמעינן לר"א דאמר דכל היכא דמותרו חוזר לא קבע ומזה נתבאר לנו דבכל מקום שתמצא בהש"ס דמותרו חוזר לא נטבל אף לאדם הכל אליבא דר"א הוא וכגון האי דינא דמתני' דלקמן שותין על הגת וכו' דלחכמים על החמין חייב מפני שאינו יכול להחזיר את המותר ועל הצונן פטור מפני שמחזיר את המותר כמו דאמר בפ"ק דשבת דף י"א וכן בעירובין דף צ"ט לפי גי' הספרים שלפנינו וזהו דעת הר"ש והר"ב לפרש טעמא דמתני' דלקמן אליבא דחכמים אבל אין כן דעת הרמב"ם דכל היכא דאמרינן הכי אליבא דר"א דוקא הוא ומתני' דהכא מוכחא דהא להת"ק לא מחלקינן במעטן מידי וכ"פ הרמב"ם שם אהדין דמעטן סתם וכהת"ק וטעמא דמתני' דלקמן לחכמים דמחלקי בין חמין לצונן לאו מפני שמחזיר את המותר הוא אלא דעל החמין קביעות הויא דהבישול או המזיגה בחמין א' מששה דברים הקובעין הן וכמ"ש הרמב"ם שם בדין דמתני' דלקמן בהלכה י"ו ע"ש וכבר בארתי זה לעיל בפ"ק בהלכה ו' ד"ה תני משיעמיד ערימה בראש גגו דמוכרח הוא כדעת הרמב"ם דמותרו חוזר לא משוי לאכילת עראי אלא לענין מאכיל לבהמה ע"ש ותמצא הכל מבואר בס"ד:

אמר ר' יוחנן על החמין חייב שהוא קבע. כדפרישית דעל החמין הוא בעצמו קבע דהבישול באור קובע והא דקאמר יכול הוא מחזרתיה היינו טעמא אחרינא ולא אתייא אלא אליבא דר"א דס"ל מותרו חוזר משוי ליה עראי אף לענין אכילת אדם והרמב"ם תפס דברי ר' יוחנן בפשיטות לטעמא דחכמים דמתני' וכמה שזכרתי בדבור דלעיל ועיין במקומות אשר ציינתי שם ותמצא כדברי:

הלכה ג

ותני כן בד"א בשאינו סמוך לגורן וכו'. הר"ב פי' להמתני' כן שראה בהגהת הר"ש שהובא להאי דהכא אבל כ"ז אינו אלא למאן דס"ל מחזיר את המותר מהני אף לאכילת

אדם להשוותו עראי ודעת הרמב"ם אינו כן כדמוכרח דעתו ממה שהוזכר בדבורים דלעיל ובמקומות המצוינין ולפיכך לא כתב דין הזה בפ"ג בהלכה י"ט אלא כלשון המשנה המקלף שעורים וכו' וטעמו מבואר ממה שבארתי לעיל:

הלכה ד

חזקיה אמר כיון שלקט ממנה וכו'. הרמב"ם ז"ל לא כתב בדין דכסבר בפ"ב מתרומות בהלכה ה' כ"א כלשון המשנה כסבר שזרעה לזרע וכו' ובענין חלוקי הדינים לאיזה זמן מתעשר זה ולאיזה זמן מתעשר זה לא ביאר כלום כאן ובפול המצרי הוא שביאר בפ"א ממעשר שני מענין חלוקי דינים שנאמרו בו בתוספתא ובהאי תלמודא במס' שביעית ועיין לעיל בפ"ב דשביעית בהלכה ח' ד"ה תני שש מדות אמרו חכמים מה שבארתי שם לדעתו ולשיטתו כל הצורך ונראה דגם בדין הכסבר כן בענין הזה ובשבת העתיק לשון הברייתא דמייתי הכא כדכתב בפ"ב מתרומות שם וכשינויא דהש"ס כיני מתני' אין לך דבר שזרעו לזרע וכו' כדפרישית בפנים:

מה פליגין בשזרע לזרע וכו'. כדפרישית דנלמד מהתוספתא דבזרע לירק לרבנן נמי מחייב במעשרות אף התמרות ולפ"ז כולה מתני' מיתפרשא דבזרע לזרע מיירי ואף בהאי פלוגתא דסיפא בצלף לא פליגי אלא בזרע לזרע דזיל בתר טעמא דכשזרען לירק הכל הוא בכלל ירק לענין שיתחייב במעשרות כל זמן שהוא ראוי לאוכל ושנינו בריש מכילתין כל שאין תחלתו. אוכל וסופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל וא"כ דוק מינה דאם תחלתו אוכל ואין סופו אוכל איפכא הויא דכל זמן שהוא ראוי לאכילה מתחייב במעשרות ולבסוף כשיתקשה ואינו ראוי לאכילה פטור וכגון בתלתן דתנינן שם התלתן משתצמח וכשיתקשה ואינו ראוי לאכילה פטור והיינו אם לא הפריש התרומה והמעשרות עד שנתקשו אז פטור הוא אבל בתחילה כשהן רכין חייבין הן בתרומה ומעשרות והדין באכילת תרומה שלו דנאכל אף לאחר שנתקשה וזהו החומר שיש במעשר שני מבתרומה שהמע"ש בתלתן מותר לאכול צמחונין בדוקא ולא לאחר שנתקשה ובתרומה שהופרשה בעודו צמחונין נאכלת אף לאחר כן וכך הוא בכרשינין והני תנינן בהדיא לקמן בפ"ב ממעשר שני תלתן של מעשר שני תאכל צמחונין מפני שכשיתקשו אינם ראוים למאכל אדם אבל בתרומה נאכלת אף לאחר שנתקשה ואע"פ שעכשיו אינה ראוים למאכל אדם כ"כ והכי תנינן שם בכרשינין ובזה יתבאר לך כל דברי הרמב"ם מה שכתב בענין דינים דמשנתינו בפ"ב מהלכות תרומות שבהלכה ד' כתב תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלבן ושל צלף והקפריסין של צלף פטורין מפני שאינן פרי בד"א בשזרען לזרע אבל זרען לירק הרי אלו חייבין וכן האביונות של

צלף חייבין מפני שהן פרי ור"ל דהאביונות לעולס חייבין ואף בשזרען לזרע דהתמרות והקפריסין פטורין וכר"ע דבזרען לזרען פליג ר"ע אדר"א ובתמרות של תלתן וכו' דרישא דמתני' פסק כרבנן דר"ג וכדמוכח מהתוספתא וכדמסיק הכא דלא פליגי רבנן אלא בזרע לזרע אבל בזרע לירק לד"ה חייבין אף התמרות והיינו לאלו השנוים ברישא חרדל ופול הלבן וכן לתמרות צלף ולהקפריסין וכן בתלתן הדין בו דכשזרעו לזרע לעולם התמרות שלו פטור לפי שאינן פרי אבל כשזרעו לירק התמרות שלו ג"כ הן כמותו והכל חייבות דבתחילה הוא שראוי לאכילה ואע"פ דכשיתקשה שוב אינו ראוי לאכילה מ"מ בעודו רך נתחייב בתרומה ומעשרות כדלעיל ובזה הוא דשנינו התלתן משתצמח והרי זה דברי הרמב"ם שם בהלכה ח' התלתן אע"פ שאינו אוכל אדם כשיתקשו הואול ורוב האדם אוכלין אותן בתחלתן הרי הן חייבין בתרומה ומעשר ור"ל דבזרען לירק מיירי שכן רוב האדם זורעין אותן לירק ואוכלין בתחלתן וכשזורען לירק ואוכלן בתחילה הכל מתחייב ואף התמרות שלהן כמ"ש לעיל ובזה מתיישב על נכון למה שרצה הראב"ד לדקדק שם בהשגה וכתב הרי הוא סובר דבריו ממה שאמר למעלה וכו' וכאן הוא פוסק כר"ג לומר שלא חלק ר"ע אלא על ר"א בצלף ועיין בכ"מ בזה שרצה לחלק לדעת הרמב"ם בין תמרות של התלתן ובין התלתן עצמו ובאמת דבתחלתן אין לחלק בין התמרות להתלתן כשזרען לירק וזהו הכונ' לדעת הרמב"ם דכאן בזרען לירק מיירי דבזה כ"ע מודים דבתחלתן אף התמרות חייבות ולא בא להשמיענו כאן אלא שאע"פ שבסוף כשיתקשו אינן ראויות לאכילת אדם מ"מ הואיל ורוב האדם אוכלין אותן בתחילתן חייבין הן בעודן בתחילתן ואף התמרות כמ"ש למעלה ובזה השמיענו ג"כ דבזרען לירק מדבר דרוב האדם עושין כן כדי שיאכלו אותן בתחילתן. ובמה שכתב בתמרות והקפריסין של צלף דבזרען לירק חייבין וכמבואר לעיל דבהא לא פליג נמי ר"ע ולא תקשי דהא אמרינן לעיל בסוף פ"ה דכלאים דהצלף כאילן לכל דבר ואינו כלאים בכרם וכב"ה שם וחייבין בערלה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מכלאים וכמו שבארתי שם וכאן נותן לה דין ירק דהא ליתא דלעולם אילן הוא אלא כשזרעו לאכול בתחלתו כמו הירק הרך הוא דקאמר הכא דהכל מודים לענין חיוב מעשר בחמרוח. ודין ערלה נתבאר שם לדעתו במ"ש דלאביונות דוקא ומשמע דאף בא"י קאמר וזהו לכאורה דלא כדמשמע מהסוגיא דכיצד מברכין וכתבתי שם ליישב לדעתו ז"ל ובמה שכתב בפ"ב ממעשר שני תלתן של מעשר שני מותר לאכלה צמחונים יתבאר לקמן במקומו בפ"ב דמע"ש בס"ד:

אסבריה ר' זעירא כל הקליפין גדילות עם הפרי וכו'. האי הוא מילתא בטעמא דקאמר רבא בבבלי פ' כיצד מברכין דף ל"ו אהא דקאמר התם אליבא דרב כדקאמר הכא זורק

את האביונות ואוכל את הקפריסין וכדעביד נמי מר בר רב אשי דהיכא אמרינן דנעשה הקליפה שומר לפרי היכא דאיתא בשעת גמר פירא האי קפרס ליתא בשעת גמר פירא: **אביונות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים וכו'**. כך פסק הרמב"ם בפ"א ממעשר שני בהלכה ז' והראב"ד כתב שם על זה שנה המחבר הזה כב"ש שעושין אותו ספק וכו' ופשוט הוא דאין לנו לומר דהא דהכא כב"ש הוא דאתיא דא"כ היה בדין ליתן עליו חומרי זרעים גם לענין כלאים בכרם כב"ש דהתוספתא שהובאה לעיל בסוף פ"ה דכלאים ולקמן וכדקאמר הכי בבבלי כיצד מברכין שם אליבא דב"ש ולא קאמר הכא אלא לענין מעשר עני בשנה שניה שנכנסת לשלישית. וטעמא דמילתא שהחמירו לענין זה לתת עליהן גם חומרי זרעים מפני שיש שזורעין את הצלף לאכלו בעודו ירק ורך כדאמרי' לעיל דהכל מודים בשזרעו לירק דאף התמרות והקפריסין מתחייבות במעשרות: **הצלף ב"ש אומרים וכו'**. עיין לעיל סוף פ"ה דכלאים מה שנתבאר מזה בס"ד:

סליק פירקא בס"ד:

פרק ה

הלכה א

העוקר שתלים מתוך שלו. בשתלים שיש בהן פירות מיירי כך פי' הרמב"ם במשנה וכ"כ בחבורו בפ"ו ממעשר בהלכה ג' ולפ"ז אתי שפיר מה דמסיק הש"ס דמתני' דברי הכל היא והא קמ"ל דאע"פ שיש בהן פירות לא דמייא לחטין לפי שאינן גמר מלאכה כדפרישית בפנים:

לקט לשלוח לחבירו פטור. היינו שקנה בתלוש ואפ"ה פטור דאין המקח קורע הואיל ולצורך חבירו הוא דקנה כ"כ הרמב"ם בפירושו שקנה תלוש וכן בחבורו בפ"ג בה"ב וההכרח לפי' זה בארתי בפנים. ולפי' הר"ש שלקט בשתלין איירי וכן נמשך הר"ב אחריו קשה דמאי איריא לשלוח לחבירו הא אפי' עקרן לצורך עצמו וכדי לנטען במקום אחר קתני רישא דפטור אבל אם האי לקט פירושו שלקט הפירות בתלוש וקנה לצורך חבירו טובא קמ"ל דאף דהמקח קובע בתלוש היינו דווקא אם הוא לעצמו אבל לשלוח לחבירו אין הלוקח הזה קובע שלא יאכל ממנו זה עראי וכיון שכן לא נקבעו כלל ויש לו ג"כ לאכול מהן עראי וכך נראה מדברי הרמב"ם בפ"ג שם. והתוי"ט העתיק כאן לשון הש"ס דהסוגיא וכל מה שביאר והאריך בזה ללא צורך ולא לפי הדין הוא דמ"ש דהני תרי אוקימתות איכא בינייהו וכו'. דעתו דהאי דקאמר דר' יהודה הוא לר' יהודה דפרק דלעיל משנה ב' דלא מחייב אלא בכלכלה וכו' הך דכלכלה בלאו הכי לא שייכא כלל וכלל להא

דהכא דהתם טעמא דדוקא כשליקט בכלכלה משמרה הוא לחבירו ומקפיד על כך והוי לה ככלכלה דשבת כדמפרש הש"ם התם אליבא דר' יהודה והשתא למאי שרצה לפרש דהך דר' חייא בשם ר' יוחנן אוקימתא אחריתא הוא ואדלעיל קאי אדר' מנא דמוקי להא דקתני לקח במחובר לקרקע פטור כר"מ כדאיתא ואיהו מוקי כר' יהודה דפרק דלעיל מאי שייך זה להא דלקח במחובר לקרקע והוא סיבב הדבר להא דלקט לשלוח לחבירו ואין זה במשמע אף למי שלא ראה התוספתא ופשיטא מי שרואה בתוספתא מאליו יבין דהא דר' חייא בשם ר' יוחנן ענין בפני עצמו ואדברי ר"א בן עזריה לחוד קאי ולא שייך כלל להא דלעיל וכדפרישית בפנים. גם בענין שכתב בההיא דר"מ וציין בפ"ב משנה ה' לאו אהאי ר"מ קאמרינן הכא בענין המקח דהתם בפירות שנגמר מלאכתן מיירי והמקח קובע לדברי הכל ולא פליגי ר"מ ור' יהודה שם כ"א לענין אוכל אחת אחת בלוקט המוכר ונותן לו ור"מ דאמרינן הכא בפירות שלא נגמר מלאכתן הוא והיינו ר"מ דסוף פ"ב וכבר כתבתי בסוף פ"ב בענין שרצה התוי"ט לדמות אליבא דר' יהודה לדינא האי דסוף פ"ב עם הדין דמשנה ה' בפ"ב וע"ש ובמקומות המצוינין שם ותמצא כדברי. סוף דבר לא נאריך בזה ולא במה שסיים בענין דסתם הכא אליבא דר' יהודה וכו' וא"צ כלל לזה נשאר עלינו לבאר כאן לדעת הרמב"ם דלמאי דהש"ס מוקי הכא לסתמא דמתני' כר"מ דסוף פ"ב כדמדייק הא בתלוש חייב וכו' וא"כ מ"ט פסק דאין המקח טובל בדבר שלא נגמר מלאכתו כדכתב בריש פ"ג ובכמה מקומות והנראה דלא סמיך הוא ז"ל אהא דהכא אלא הואיל וחזינן למסקנת הש"ס דילן דסוף פ"ד דביצה דאין המקח טובל בדבר שלא נגמר מלאכתו כדקאמר התם כי אתא רבין אמר ר' יותנן אחד מקח וכו' והבאתי לעיל בכמה מקומות ולא סמכינן אהא דיוקא דהאי ש"ס אלא דהתנא היא גופה קמ"ל דאין המקח קובע במחובר לקרקע ובנגמר מלאכתו איירי וכההיא דלעיל בפ"ב בהלכה ה' בעשרים תאנים אלו וכו' והתם איידי דרישא קתיי לה והכא עיקר וזהו הנכון לדעת הרמב"ם ולמסקנא דדינא כמבואר:

לזרע חייב. דוקא לזרע וכדאמר ר' מנא בגמרא לא שנו אלא לזרע הא לוכל פטור כ"פ הרמב"ם בפ"ו ממעשר בה"ג בעוקר לפת וצנונות ושתלם במקום אחר אם נתכוין להוסיף בגופן מותר ואם שתלן כדי שיתקשו ויקח הזרע שלהן אסור מפני שהוא כזורע חטים או שעורים של טבל. הא דנקט לשון מותר ואסור משום דלעיל כתב אין זורעין את הטבל ואפי' בפירות שלא נגמרה מלאכתן אסור לזרוע מהן עד שיעשר וכו' הלכך מסיים ג"כ בלשון הזה והיינו הך כלישנא דמתני' דבמקום שאסור לזרוע משום טבל חייב לעשר קודם שיזרע ובמקום שמותר פטור מלעשר קודם הזרע ומיהו בעיקר הדין דפסק כר'

מנא לכאורה קשה דהא ר' יוחנן פליג וקאמר לא שנייה בין לוכל נמי חייב מפני שהוא גורנן ונראה דסמך הוא ז"ל אסתמא דמתני' ואסתמא דתוספתא שהבאתי בפנים בריש הסוגיא דקתני לזרע ואע"ג דבתוספתא גבי שתלים תני לה בהא פסק כסתם מתני' דריש פרקין וכמבואר הטעם לעיל שם משום שלא אסף מהן הפירות לא הוי כזורע טבל אבל לפת וצנונית דהן עצמן הפירות אם נתכוין להוסיף בגופן דהיינו לאכול הוא דמותר דלא נתכוין משום הזרע ואינו כזורע טבל וכשנתכוין לזרע אסור ומשום זה סמיך אפיסקיה דר' מנא ועוד דר' מנא בתראה הוא בהאי תלמודא וכבר זכרתי זה בכמה מקומות דבכל מקום דלא פליגי רבים עליה דר' מנא פסק הרמב"ם כוותי':

בצלים שהשרישו בעליה טהרו מלטמא. כתב הר"ש כדאמר בירושלמי דרבתה התורה בטהרת זרעים על כל זרע וגו' אבל לשאר מילי כתלושים דמי ובחזקתן למעשר ולשביעית ואחריו נמשך הר"ב אבל דעת הרמב"ם אינו כן שכתב בפ"א מהלכ' מעשר בהלכה י"א בצלים שהשרישו זה בצד זה אפי' השרישו בקרקע עליה פטורין מן המעשורות. והכ"מ ציין שם להמתני' וסיים אלא שאין כתוב שה זה בצד זה. ומשום זה לא אתינן לדייק דלישנא דהתוספתא הוא דנקט והוא שהובאה בהסוגיא השרישו בקופה וכו'. השרישו בעלי' וכו'. וגריס בתוספתא השרישו זה בזה וכו' וכמו שבארתי כאן בפנים. דהוי כהאי דאגודה דפ"ק דכלאים מיהו בעיקרא דדינא צריך ביאור מ"ט פסק נגד התוספתא במה שמבואר בהדיא דאפי' השרישו בחזקתן למעשר ולשביעית ובמתני' לא הוזכר כלום מדין מעשרות ועוד בהש"ס מסיק הכי דשאני מעשרות מטומאה כדקאמר ר' יוסי בשם ר' אילא בהסוגיא. ולא ראיתי למי שהרגיש בזה ועיין לקמן בהסוגיא ד"ה התורה ריבתה בטהרת זרעים ושם תמצא ביאור לדבריו ובענין מקור הדין מהיכן למד הרמב"ם לומר כן ומענין דינים השייכים לזה והנזכרים בהסוגיא:

אפילו חבר ששילח לחבר צריך לעשר. הכא אליבא דר"א בן עזריה קאי בענין שסבר דלקח ושלח לחבירו נקבע הוא למעשר אם יש כיוצא בו נמכרין בשוק וכדמסיים הטעם לפי שנהגו בגי אדם וכו' בדברים הללו. ומיהו לדינא היכא דכבר נקבעו למעשר ובחבר ששילח אפי' לחבר קי"ל שאסור לחבר המשלח לשלוח לחבר עד שיעשר שלא יסמכו זה על זה ויאכל הטבל כדכתב הרמב"ם בפ"ו ממעשר בהלכה ו' ונלמד ההיא דלעיל בפ"ג דדמאי מהתוספתא שהובא שם בהלכה ג' וע"ש בד"ה שלח לי ר' יוסי בריבי אתרוג מה שנתבאר מענין זה בס"ד:

על דעתיה דר' יוחנן דהוא אמר אין הטבל בטל ברוב וכו'. משמע הכא מהשקלא והטריא דהסוגיא דלא קמה מילתא דר' יוחנן כדפריך עליה מהאי תוספתא ומאי דמספקא ליה

להש"ס דדילמא בטבל שהוא מדבריהם אף ר' יוחנן מודי דבטל ברוב ואקשי עלה מהאי מתני' דחלה כמבואר בפנים וא"כ פריכא מילתיה דר' יוחנן ואף דבא ר' מנא לקיים האי דבעי לחלק בין טבל מן התורה לטבל מדבריהם אליבא דר' יוחנן ומוקי להמתני' דחלה בשמן זיתי מסיק וכו' דיחויא בעלמא הוא כלומר יכילנא לשנויא לך דבהני מיירי ובאמת לא קאי האי אוקימתא דזיתי מסיק וענבי בציר קתני ועוד דהא למ"ד דאינו בטל ברוב אפי' בטבל בכה"ג שאינו ברור כמו שזכרתי בפנים א"כ לא קיימא לדינא האי חילוק בין דאורייתא לבין דרבנן דהא טעמא דטבל אינו בטל ברוב משום דדבר שיש לו מתירין הוא וכדאמר בהדיא בפ"ו דנדרים דף נ"ח ובהאי תלמודא בפ' הנזכר בהלכה ד' וא"כ אי אמרינן דאף טבל דכה"ג הוא בכלל הטבל השנוי במתני' סוף פ"ג דחלה דהטבל אוסר בכל שהוא מין במינו שוב אין לחלק בין טבל דאורייתא או דרבנן דדבר שש לו מתירין אפי' בדרבנן לא בטיל כרב אשי דריש מס' ביצה ולפ"ז היה נראה מסוגיא זו דלא קאי מילתיה דר' יוחנן בטבל דכה"ג דאיירינן הכא אבל הא ליתא דכל הא דאיתמר הכא אינו אלא למאי דדייק מהאי תוספתא כמבואר הכל בפנים ומילתיה דר' יוחנן בדוכתיה קאי למאי דנלמד מהמתני' דריש פ"ד דתרומות ומהסוגיא דהתם וע"ש ותמצא מבואר היטב ולכל השייך לזה לדעת הרמב"ם ז"ל וכמו שהכרחתי שם בס"ד:

ר' יוחנן בשם ר' ינאי ערימה של בצלים שהשרישה התולש מהן בשבת פטור וכו'. בהא לא קיימא מילתיה דר' יוחנן דהכא דמה שייך גבי שבת שאינו רוצה בהשרשתן וכדאקשי ליה רשב"ל מאי איכפלה שבת גבי מעשרות וכן למדין אנו ממה דמבואר בבבלי שבת דף ק"ז האי מאן דתליש כשותא מהיזמי והיגי מחייב משום עוקר דבר מגידולו וכדקאמר נמי אבייי התם האי מאן דתליש פיטרא מאונא דחצבא מיחייב משום עוקר דבר מגידולו וקאי המסקנא הכי וכ"פ הרמב"ם בפ"ח מהלכ' שבת בהלכה ג' ומכ"ש כאן שהשרישה בקרקע ואפי' בקרקע עליה הא מיהת עדיפא מהני דאינם מחוברין לקרקע כלל ואפ"ה מיחייב משום דהיינו רביתייהו ועיין עוד מזה לקמן ד"ה התורה ריבתה:

הא שביעית איכפלה וכו'. אע"ג דקאמר הכא בפשיטות דגבי שביעית אם אינו רוצה בהשרשתן מותרין משום ספיחין לא סמיך הרמב"ם עלה ולא כתב בפ"א דשמיטה אלא דין דמתני' דכלאים הטומן לפת וצנונות וכיוצא בהן בשביעית אם היה מקצת עלין מגולין אינו חושש ואם לאו אסור ובריש פ"ד שם דאירי בספיחין כתב בהויא דגם הספיחין הצומחין מאליהן מן התורה הן מותרין ומד"ס שגזרו על הספיחין כל הספיחין הצומחין בשביעית אסורין וא"כ אין חילוק בשביעית אם רוצה או אינו רוצה בהשרשתן ועיין מענין ספיחין לעיל בפ"ה דשביעית ובריש פ"ט מה שנתבאר שם בס"ד:

התורה ריבתה בטהרת זרעין וכו'. משמע דקאי הכא דלענין טומאה הוא דטהרו אבל בחזקתן הן למעשרות ולשביעית וזהו שהביאו להר"ש לפרש כן כמו שזכרתי לעיל ד"ה בצלים ואמרתי דלפי פשיטות הסוגיא דהכא צריך טעם למאי דפסק הרמב"ם בפ"א מהלכ' מעשר דפטורין מן המעשרות אמנם אם נחקור למקור הדבר יתבאר לך טעמו של הרמב"ם דבהאי תלמודא מייתי עוד להאי דרשא דהתורה ריבתה בטהרות זרעים לעיל בסוף פ"ז דכלאים על מתני' עציץ נקוב מקדש בכרם וכו' ור"ש פליג עלה וכדתני בתוספתא אליבא דר"ש דס"ל אין בין עציץ נקוב לשאינו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד כדתנן בסוף פ"ב דעוקצין ומפרש התם טעמיה דר"ש דמשוי לכל מילי נקוב ושאינו נקוב מלבד לענין הכשר זרעים משום דהתורה ריבתה בטהרת זרעים והכי אמרינן נמי בבבלי סוף פ' המצניע דר"ש לכל מילי עציץ נקוב כתלוש משוי ליה ושאני לענין טומאה דהתורה רבתה טהרה אצל זרעים שנאמר על כל זרע זרוע אשר יזרע וכדפירש"י ז"ל דזריעות יתירי דקרא קדריש ושמעינן מיהת דכל מקום דמייתי להך דרשא אליבא דר"ש בדוקא הוא אבל לרבנן דקי"ל כוותיהו דלכל מילי עציץ נקוב כמחובר משוי להו כמו גבי כלאים וגבי שבת וכן לענין תרומה ומעשרות בעציץ נקוב מן התורה הוא כמ"ש הרמב"ם בפ"ה בהל' תרומות בהלכה טו עציץ נקוב הרי הוא כארץ וכו' והתורם מהגדל בארץ על הגדל בעציץ נקוב או איפכא תרומתו תרומה ואם היה מדבריהם היה צריך שיחזור ויתרום כמ"ש שם לעיל בהלכה י"ד וזה פשוט הוא לדעתו ונלמד הוא מהאי תלמודא דמס' כלאים שם כמו שתמצא מבואר שם זכינו מזה דלרבנן דלכל מילי עציץ נקוב כמחובר הוא ושאינו נקוב כתלוש הוא ודאי הוא דלא דרשי להאי דרשא דעל כל זרע וגו' לרבות טהרה לענין הכשר דהא ממילא נפקא לן דנקוב שהוא כמחובר לכל מילי אינו מכשיר את הזרעים ושאינו נקוב שהוא כתלוש מכשיר כדדריש לה בת"כ על כל מחובר שאינו מכשיר וכדכתב הרמב"ם בזה בפ"ב מהלכ' טומאת אוכלין בהלכה ח' והאי זריעות יתירי דהאי קרא על כל זרע לדרשא אחרינא הוא דאתיא וזה כדדריש בהאי תלמודא לעיל בפ"ק דפאה בהלכה ד' דקאמר התם דזרעי אילן אינם קרוים זרעים לענין כלאים ולענין הכשר הן קרוים זרעים כמו שבארתי שם דהא אנן בפ"ק דמכשירין ובכמה מקומות דפירות אילן ג"כ הן בכי יותן ומפרש טעמא דגבי הכשר מרבויא דקרא הוא דנפקא לן דכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע לרבות זרעי אילן והשתא הא דאמרינן דהתורה רבתה בטהרה גבי זרעים מה שאין כן בכל הדברים לר"ש ולדרשא דידיה הוא דאתיא אבל אליבא דרבנן דהלכתא כוותייהו לא מחלקינן מידי בין טהרת זרעים לבין שאר כל הדברים וא"כ מתני' דקתני טהרו מלטמא משום דכמחובר משוית להו לענין

מעשרות ג"כ כמחובר משוינן להו ופטורין מן המעשרות עד שיתלשו וכדפריך הש"ס בפשיטות על התוספתא בחזקתן למעשרות ואת אמר עלו ומאי דמשני אליבא דר"ש הוא דאתיא אבל לא אליבא דרבנן כדאמרן ובריייתא דתוספתא כר"ש הוא וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל בדין זה ולמדנו עוד מזה דכל מה דשקיל וטרי בהסוגיא אליבא דמ"ד דס"ל דהתולש בשבת ממקום שאינו רוצה בהשרשה פטור זהו לא כדהלכתא דהא אליבא דרבנן דר"ש כל מקום דמחובר משוית ליה התולש בשבת ממנו חייב כמו בעציץ נקוב וכיוצא בו וכבר זכרתי מזה לעיל ד"ה ר' יוחנן דמבואר בהדיא כרשב"ל וע"ש:

הלכה ב

הלוקח שדה ירק בסוריא וכו' ולוקט כדרכו והולך. הר"ש פי' הטעם להת"ק דפועלים לא ישכור דחיישינן לאחלופי למיעבד הכי בשדה שלא באו לעונת המעשרות ור' יהודה לא גזר וכ"כ הר"ב וכתב התי"ט על זה ולא אתברר לי מאי איכפת לן בלקיטת פועלין אף בשדה שלקח עד שלא באו לעונת המעשרות והרמב"ם בפ"ק מהלכ' תרומות השמיט הך דלוקט כדרכו משמע דפוסק כר"י וזה ג"כ תמוה עכ"ל ובאמת לפי' הר"ש לא נתברר הטעם מהאי חששא וגם לא נתברר עיקר טעם פלוגתייהו דהת"ק ורשב"ג ומחמת כן היה מקום לתמוה על שסתם הרמב"ם דבריו בדין זה דהיה ראה לכאורה דדעתו כר' יהודה בענין היתר שכירת הפועלים כל היכא דפטור מן המעשרות אבל אם נבואה לחקור להטעם דכל הני פלוגתות במתני' יתבאר לנו האמת ויגיד לנו את הכל. וזה הוא כמו שפירשתי בפנים לכולא דמתני' דלהת"ק דמחלק בין לקח עד שלא באו לעונת המעשרות דחייב ובין לקח משבאו דפטור היינו דוקא בשלקח הפירות בלבד לא קנה הקרקע אבל אם קנה גם הקרקע ס"ל להת"ק דלעולם מיחייב הוא דמעשרות ואפי' לא באו הפירות לעונת המעשרות. וההכרח לפי' זה מדנקט שדה ירק ולא נקט הלוקח שדה סתם אלא דהכוונה הוא שלקח שדה מלאה ירק ולא השדה עצמה והא דנקט ירק ולא קאמר שדה תבואה להשמיענו נמי אגב דהמעשרות בסוריא הכל מדבריהם הוא כמו הירק דלעולם מדבריהם הוא ואפי' בא"י ובסוריא הכל כדין ירק הוא כמו שזכרתי בפנים. ורשב"ג ס"ל איפכא דבקנה קרקע יש לנו לחלק בין קנה הפירות שלה עד שלא באו לעונת המעשרות דחייב מפני שגדל הכל ברשות ישראל וגם הקרקע שלו הוא אבל אם לא קנה אלא הפירות בלבד לעולם פטור הוא מפני שאין לו בגוף הקרקע כלום ולא הוי אלא כאריס בעלמא ומזה נתבאר לנו נמי טעם פלוגתייהו דת"ק ורשב"ג דהת"ק סובר כר"א דפ"ד דחלה אלא דמוסיף עליו דר"א קאמר התם דכאריס ישראל בקרקע של גוי חייב לעשר פירותיו וה"נ ס"ל להת"ק בשלא קנה הקרקע דכאריס הוא ואפ"ה חייב אבל

בזה הוא מוסיף דדוקא בשקנה הפירות עד שלא באו לעונת המעשרות דאז גדלו הכל ברשותו ואם משבאו לעונת המעשרות ביד הגוי פטור אבל אם קנה גם הקרקע דאז הכל של ישראל הוא מיחייב הוא לעולם ורשב"ג דאיפכא ס"ל טעמיה דס"ל כר"ג זקנו בפ"ד דחלה כדקאמר בגמרא בסוף הלכה ואם כן בלא קנה הקרקע אינו אלא כאריס של הגוי ולעולם פטור הוא ממעשרות ואם קנה גם הקרקע ס"ל לרשב"ג לחלק דאם הפירות לא באו לעונת המעשרות חייב כדאמרן לפי שהכל גדל ברשות ישראל ואם משבאו לעונת המעשרו' ביד הגוי פטור ואחר שנדע טעם פלוגתייהו דת"ק ורשב"ג ובמאי הוא דפליגי (ולא תקשי לך דסברות הפוכות הן דהכלל שאין לנו לפרש דפליגי בסברות הפוכות אינו אלא בפלוגתא דאמוראי כדכתבו התוס' בפ' כיצד מברכין דף לט והתם אמוראי נינהו אבל לא בפלוגתא דתנאי כמו שכתבו התוס' בפ' הגוזל קמא דף צ"ה ע"ב ד"ה בשבח שע"ג גזילה ע"ש ותמצא דפליגי תנאי בסברות הפוכות וכן בכמה וכמה מקומות בהש"ס דוק ותמצא שכדברי כן הוא) ממילא נתברר לן גם טעם פלוגתייהו דת"ק ור' יהודה ובמאי הוא דפליגי דהת"ק דלא פטר אלא בשלא קנה קרקע וקנה הפירות משבאו לעונת המעשרות וכטעמיה דנתבאר ס"ל דהא דפטור דוקא בליקט הוא בעצמו דאז לא מיחזי כבעל הבית של השדה בעצמה אבל לא ישכור פועלים ללקט דנראה שהוא כבעל הבית של השדה ואף דבאמת אין גוף הקרקע שלו חייש דאתי לאחלופי ולמיעבד הכי גם בקנה הקרקע וכלומר שיבוא להורות היתר גם בקנה קרקע ולא יפריש המעשרות משום שקנה הפירות אחר שבאו לעונת המעשרות ובאמת להת"ק מיחייב הוא לעולם בקנה גם הקרקע כדלעיל ולפיכך עבדינן היכירא דלא ליתי למיפטר בקנה הקרקע ור' יהודה לא חייש להכי דאתי למיפטר אף בקנה קרקע זהו טעם פלוגתייהו דת"ק ור' יהודה בענין שכירות הפועלים ותרווייהו ס"ל דמה שפטרו בלקח משבאו לעונת המעשרות היינו דוקא בלא קנה גם הקרקע והשתא ממילא אזדא לה תמיהת התי"ט על הרמב"ם דהרי הרמב"ם כרשב"ג הוא דפסק בדין דמתני' דהכא דס"ל כר"ג זקינו דפ"ד דתלה דתנינן התם וחזרו לנהוג כדברי ר"ג וכו' וכמבואר מדבריו בפ"א דתרומות בהל' ט"ו וט"ז דבקנה פירות מן הגוי בסוריא בלא הקרקע לעולם פטור הוא דדינו כאריס שמבואר אח"ז בהל' י"ז. ובקנה הקרקע עם הפירות שבה אז דמחלקינן בין הגיעו לעונת המעשרות ביד הגוי דפטור הוא וא"כ פשיטא דאף בשכירות פועלים מותר ואין כאן שייכות לומר דכר' יהודה הוא ודלא כהת"ק דלא אזלא שיטת הרמב"ם כלל לא כהת"ק ולא כר' יהודה דאינהו בלא קנה הקרקע בדוקא מיירי כדלעיל ואיהו פסק כרשב"ג דלא מחלק כ"א בזה אם הפירות הגיעו לעונת המעשרות ביד הגוי דאז פטור הוא אפי' בקנה קרקע ובין

לא הגיעו לעונת המעשרות דאז חייב בקנה גם הקרקע וזה מבואר. וכל זה הוא בסוריא דוקא שעיקר חיוב המעשרות מדבריהם אבל בא"י דין אחר יש להם כמו שביאר זה שם לעיל בהלכה י"ב דבא"י מיירי שם עד הל' ט"ו וכתב שם מכר הגוי הפירות שלו וכו' ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות מפריש לפי חשבון וכו' וזהו כרבי וכמו שכתבתי בפנים הלכה כרשב"ג בסוריא וכרבי בא"י וסברת רבי כחכמים דר"ע בברייתא דמייתי הכא בריש הסוגייא וכנוסחא דהכא ולא כנסחת התוספתא שהבאתי בפנים דגריס התם בסוריא אלא כדקתני הכא שדה שהביאה שליש וכו' ובא"י מיירי וזה כדעת הרמב"ם בחיבורו וחזר בו ממ"ש בפירושו שכתב והלכה כסתם בלבד מטעם שבארנו ובזה נתבאר הכל בס"ד:

מנין לתבואה שהביאה שליש לפני ר"ה וכו'. עיין לעיל בפ"ב דשביעית בהלכה ו' ובהלכה ז' ד"ה אמר ר' יוחנן מחג הסוכות מה שנתבאר מענין זה בס"ד:

זרע בחורבה והביאה שליש וכו'. זה מתפרש למאי דא"ר יוחנן בשם ר' ינאי לקמן בפ"ק דערלה אילן שנטעו בתוך הבית פטור מן המעשרות כמו שהבאתי בפנים וכמה שבארתי בענין הבעיא ואף בחלה כן וכלשון הב' שהוא העיקר. והרמב"ם פסק לדין האילן שנטעו בתוך הבית דפטור כמ"ש בפ"א דמעשר בהלכה י' וכתב ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם והראב"ד השיג עליו וכתב לא נראה כן בגמרא דמעשרות וכו' וציין לשמועה זו ולא נראה כאן לא סייעתא ולא תיובתא לסברת הרמב"ם בעצמו שהבין מדעתו דהא לא אירי כאן בחיוב ופטור של דבריהם ומה שנוכל לפרש טעם הרמב"ם במה דנראה לו לחייב מדבריהם אינו אלא כמו שכתב הוא בעצמו שהרי תאנה העומדת בחצר וכו' ור"ל דכמו דהתם הקביעות למעשר מדבריהם הוא כמ"ש בפ"ד בהל' ב' ונתבאר לעיל בכמה מקומות אף כאן מיהת מדבריהם קובע הבית ובענין שדקדק הראב"ד דחצר שנטעה או זרעה היינו שדה ולא עוד אלא מיקבע נמי קבעה וכתב הכ"מ שאינו מכוון דאדרבה מה שהוא קובע מפני שהוא חשוב כבית. ופשוט הוא דדברי הראב"ד בתמיה הן מיתפרשין ולא עוד אלא מיקבע נמי קבעה בתמיה והא כיון שנטעה להחצר או להבית כשדה הוא ודעתו לפרש להיא דתאנה העומדת בחצר דבשלא נטעה הוא אחר שנעשית חצר מיירי אלא שהיתה עומדת שם ואח"כ עשה התצר במקום הזה דאלו בנטעה הוא אח"כ עשאה כשדה ואינה קובעת אפי' מדבריהם ודעת הרמב"ם אינו כן אלא מכיון שלא נטעה רובה שפיר קובעת היא מדבריהם כדאמרינן לעיל בפ"ג וע"ש בהלכה ז' ד"ה תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת מה שנתבאר שם בענין זה:

אתיא דרשב"ג בשיטת ר"ג זקנו. והוא ר"ג הזקן בנו של הלל וזה רשב"ג הוא רשב"ג השני. ובענין עיקר הדין נתבאר הכל לעיל בד"ה הלוקח שדה ירק בסוריא ע"ש:

הלכה ג

מוציא עליו ממקום אחר לפי חשבון. הר"ש פי' כלומר דלא מיבעיא דמיניה וביה יכול להפריש אלא אפי' מיין גמור יכול להפריש עליו לפי חשבון היתר לפי מדתו וכך נמשך הר"ב אחריו וכתב אף ממקום אחר וכו' ולקושטא דמילתא לענין דין הזה כך הוא דאם ממקום אחר הוא מפריש אז מפריש לפי חשבון היתר ואם מיניה וביה הוא מפריש צריך להפריש על הכל דהרי יש כאן חיוב ופטור מעורבין ולא נדע מהו התייב ומהו הפטור ודבר זה מבואר בהדיא במתני' פ"ג דחלה זיתי מסיק שנתערבו עם זיתי ניקף וכו' אלא דהתם מפריש תרומה ותרומת מעשר לכל אם מיניה וביה הוא מפריש וכאן א"צ להפריש אלא התרומת מעשר על הכל כדפרישית בפנים ואם ממקום אחר הוא מפריש אינו מפריש אלא לפי חשבון של החיוב וכך הוא מבואר בתוספתא דדמאי פ"ה הטבל שנתערב בחולין ה"ז אוסר בכל שהוא אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו נוטל מן כל החולין כדי תרומת מעשר שבטבל ובטבל שאינו טבול אלא למעשר מיירי כמו שהבאתי מזה לעיל בסוף דמאי ומזה למדין אנו לכל כיוצא בזה וכן פסק הרמב"ם בדין דטבל שנתערב בחולין וכו' בפ"ח ממעשר בהלכה ב' וכבר נתבאר השייך לזה בדמאי שם וכן בדין דמשנתינו כתב בפ"ב בהלכה ז' שמרי יין שנתן עליהם מים וסננן אם נתן שלשה ומצא ארבעה מוציא מעשר מזה היתר ממקום אחר וכו' שכך הוא הדין לעולם והר"ש בעצמו הביא לתוספתא דדמאי בפ"ג דחלה ואם דנסבב גם דבריו שבכאן לפי כוונה זו מ"מ הלשון שכתב דלא מיבעיא דמיניה וביה וכו' קשה הוא אלא דכך היה צ"ל אם ממקום אחר הוא מפריש וכו' כדפרישית ומה שכתב הרמב"ם ודקדק כאן לומר שמרי יין וכו' משום דכך הוא המסקנא בפ' אלו עוברין דף מ"ב ע"ב ללישנא בתרא דהתם הא בדרווקא והיינו שמרי יין דבהכי איירי המתני' והא בדפורצני שנתן המים על החרצנים דבהכי מיירי הברייתא דמייתי התם:

שאף על פי שאביהן תרומה הרי אלו יאכלו. הר"ב כתב כאן לפי מה שראה בפי' המשנה לדברי הרמב"ם ואינם מבוארים כל כך ולפיכך פי' שאביהן קאי על הזרע שהוא אב למה שגדל ממנו וזה קשה הוא דהא הזרע אינו ראוי לאכילה וא"כ היכי משכחת לה שהיה תרומה הא פטורין מן המעשרות הן אבל דברי הרמב"ם בחבורו מבוארין ביותר הן שכך כ' בפ' י"א מהלכ' תרומות בהלכה כ"ב וזרעוני גינה שאינן נאכלין כגון זרע לפת וצנון אע"פ שאותו לפת וצנון תרומה גדוליהם מותרין ור"ל שנטל הזרע מהן שכך דרכן

כשיתגדלו צומח הזרע בהן ואם זרען הגידולין חולין אע"פ שאביהן והוא הלפת וצנון שהן אביהן והן תרומה וכדפרישית בפנים:

והוא שהחמיץ. והכי מוקי לה ר' יוסי ב"ח בבבלי פ"ק דחולין דף כ"ו בשהחמיץ מחלוקת דר' יהודה ורבנן דהכא וא"כ רבנן פליגי עליה אף בשהחמיץ ומתני' דמעשר שני דר' יהודה הוא כדמוקי התם והרמב"ם שפסק בפ"ז ממעשר שני בהלכה ו' דעד שלא החמיץ אינו ניקח בכסף מעשר ומשהחמיץ ניקח ואם נתן שלש והוציא ארבע לעולם הוא ניקח ואפי' בשלא החמיץ כמבואר מדבריו שם בהלכה ז' וזה כדקאמר ר' יוסי הכא דאוקי מתני' דכסף מעשר כדברי הכל דאף רבנן מודו דבשהחמיץ לעולם הוא נקח ואפי' בדרמא תלתא ואשכח פחות מארבעה ובדרמא תלתא ואשכח ארבעה לעולם הוא נקח ואפי' בשלא החמיץ דה"ז כיין מזוג ואם מיחייב במעשרות מכ"ש שהוא נקח בכסף מעשר שני דפרי הוי זהו טעמו דהרמב"ם ויתבאר עוד מזה ומהא דקאמר שכן אפי' מי מלח וכו' לקמן בפ"ק דמעשר שני בהלכה ג' בס"ד:

הממרח כריו של חבירו שלא מדעתו וכו'. כבר נתבאר לעיל ריש פ"ד דהרמב"ם בפ"ג ממעשר בהלכה ז' פסק כר' יוחנן דהלכתא כוותיה לגבי דר"ל ולפיכך פסק ג"כ כוותיה בפ"ו מהלכות בכורים בהלכה י"ט וכ' לחלק בין נחתום לנשים כסתמא דמתני' וכטעמי' דר' יוחנן דהכא ובענין מה שהשיג הראב"ד שם בזה יתבאר במקומו לקמן בפ"ק דחלה בס"ד וע"ש בה"ו ד"ה בגין דאנא בעייא למיעבד אצוותי אטרי:

ולמה תנינן דירבענה הוא. עיין במה שכתבתי מזה בפ"ג דשבועות בהלכה ח' ובמה שציינתי שם:

אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן. יש לפרש בניחותא דמייתי ראי' להאי דקאמר זוגא דנלקחת מכל אדם וס"ד דאפי' בחשוד מיירי ומדייק מדמדמי להמתני' ושאר זרעוני גינה דהיינו כגון זרע איסטיס וכו' וזרע בוקייא דאותן נלקחין מכל אדם בסתם ואינו חשוד דבהכי איירי מתני' כדאוקי לעיל דאי בחשד הא תנינן בבכורות דאין לוקחין ותידוק מינה הא בוקייא עצמה לא כלומר אינה בכלל מה שאמרו במתני' אלא דנלקחת אף מהחשוד ודחי לה דילמא דלא איתאמרת האי דזוגא אלא בסתם ולא בחשוד וא"כ לא תסייע ליה מהמתני' דקתני דוקא זרע בוקיא נלקחת מכל האדם בסתם הא בוקיא עצמה אפי' בסתם אדם לא. וכך נראה מדעת הרמב"ם לפרש להמתני' בסתם אבל לא בחשוד שכך כ' בפ"ח מהלכ' שמיטה בהלכה י"ג וי"ד בהני דמתני' וכיוצא בהן דמסתם עם הארץ נלקחין הן אבל מהחשוד אסור ליקח ממנו כל שיש עליו זיקת שביעית וכדתנינן בבכורות:

סליק פירקא וכולא מסכתא בס"ד: